

Upravljanje granicama i rodna pitanja

Anđela Mekež

Upravljanje granicama i rodna pitanja

Anđela Mekež

Geneva Centre for the
Democratic Control of
Armed Forces (DCAF)

Napomena o autoru

Anđela Mekej je nezavisni konsultant, usko specijalizovana za upravljanje konfliktima, rodna pitanja, ljudska prava i borbu protiv trgovine ljudima. Do juna 2007. godine je bila član tima za sprovođenje pri Međunarodnom centru za razvoj migracione politike koji je uspostavio i izradio materijal za obuku za Jedinicu za obuku Granične i pogranične policije Kosova. Kao bivši programski direktor u Pirson centru za obuku za učešće u mirovnim operacijama (Kanada), napravila je i u praksi provjerila prvi materijal za obuku pod nazivom „Rodna pitanja u mirovnim misijama“, namjenjen za Odjeljenje UN-a za mirovne operacije. Tokom 2002. godine, Anđela je bila šef Kancelarije za rodna pitanja pri Misiji privremene uprave UN-a na Kosovu. Osmislila je, takođe, i sprovela obuku za borbu protiv trgovine ljudima za Međunarodnu organizaciju za migracije u Makedoniji i na Kosovu.

Urednice

Megan Bastik i Kristin Valasek, DCAF

Zahvalnica

Ovim putem se zahvaljujemo sljedećim osobama na njihovim komentarima na nacrt ovog Priručnika, koji su bili od neprocjenjive važnosti za nas: Marti L. Kotam, Vanesi Far, Verneru Fašingu, Hermanu Fuertmjuleru, Marselin L. Tomson i UN-INSTRAW-u. Zahvaljujemo se i Bendžaminu Baklendu, Entoniju Dramondu i Mugiho Takešiti na pomoći pri uređivanju, kao i Anji Ebnoter na uputstvima kako da se uradi ovaj projekat.

Set priručnika o rodnim pitanjima i RSB-u

Ovaj Priručnik o reformi sektora bezbjednosti i rodnim pitanjima je dio Seta priručnika o rodnim pitanjima i RSB-u. Osmišljen je tako da na praktičan način predstavi rodna pitanja za sve one koji rade na reformi sektora bezbjednosti i kreatore politika u tom sektoru, i sastoji se od sljedećih 13 priručnika i njima odgovarajućih praktikuma:

1. Reforma sektora bezbjednosti i rodna pitanja
2. Reforma policije i rodna pitanja
3. Reforma sistema odbrane i rodna pitanja
4. Reforma pravosuđa i rodna pitanja
5. Reforma kaznenog sistema i rodna pitanja
6. Upravljanje granicama i rodna pitanja
7. Parlamentarni nadzor nad sektorom bezbjednosti i rodna pitanja
8. Donošenje politike nacionalne bezbjednosti i rodna pitanja
9. Nadzor civilnog društva nad sektorom bezbjednosti i rodna pitanja
10. Privatne vojne i zaštitarske kompanije i rodna pitanja
11. Procjena, nadgledanje i vrednovanje RSB-a i rodna pitanja
12. Obuka o rodnim pitanjima za zaposlene u sektoru bezbjednosti
13. Primjena rezolucija o ženama, miru i bezbjednosti u reformi sektora bezbjednosti
Aneks o međunarodnim i regionalnim zakonima i podzakonskim aktima

DCAF, OEBS/ODIHR i UN-INSTRAW duguju izričitu zahvalnost Ministarstvu vanjskih poslova Norveške koje je omogućilo da ovaj Set priručnika ugleda svjetlost dana.

DCAF

Ženevski centar za demokratsku kontrolu oružanih snaga (DCAF) promoviše dobru upravu i reformu sektora bezbjednosti. Centar vrši istraživanja o dobrim praksama, podstiče razvoj odgovarajućih standarda na državnom i međunarodnom nivou, daje preporuke za razvoj odgovarajuće politike, vrši savjetodavnu ulogu i pruža državama programe podrške. Partnere DCAF-a čine vlade, parlamenti, institucije civilnog društva, međunarodne organizacije i niz aktera u sektoru bezbjednosti, kao što su policija, sudstvo, obavještajne agencije, granične službe i vojska.

OEBS/ODIHR

Kancelarija za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR) je glavna institucija koja je u okviru OEBS-a zadužena za ljudsku dimenziju pitanja bezbjednosti, tj. široki koncept koji obuhvata zaštitu ljudskih prava, razvoj demokratskih društava sa naglaskom na izbore, izgradnju institucionalnih kapaciteta i upravu, jačanje vladavine prava i promovisanje istinskog poštovanja i međusobnog razumijevanja među pojedincima, kao i među narodima. ODIHR je dao svoj doprinos stvaranju ovog Seta priručnika.

UN-INSTRAW

Međunarodni istraživački i obrazovni institut Ujedinjenih nacija za unapređenje položaja žena (UN-INSTRAW) je jedina organizacija UN-a ove vrste, sa zadatkom razvijanja programa istraživanja koji doprinose jačanju položaja žena i postizanja rodne ravnopravnosti širom svijeta. Putem stvaranja saveza sa zemljama članicama UN-a, međunarodnim organizacijama, akademskim krugovima, civilnim društvom i ostalim akterima, UN-INSTRAW:

- sprovodi istraživanja koja su usmjerena na konkretno preduzimanje aktivnosti po pitanjima roda i njegovog konkretnog uticaja na politiku, programe i projekte;
- stvara veze neophodne za upravljanje znanjem i razmjenu informacija;
- jača kapacitete ključnih učesnika u procesu, kako bi se pitanja roda integrisala u politiku, programe i projekte.

Slika na naslovnoj strani © Keystone, AP, Michael Probst, 2007.

© DCAF, OEBS/ODIHR, UN-INSTRAW, 2008.

Sva prava su zaštićena.

ISBN 978-92-9222-148-5

Citirati kao: Angela Mackay. „Upravljanje granicama i rodna pitanja.” *Set priručnika o rodnim pitanjima i reformi sektora bezbjednosti*. Ur. Megan Bastick i Kristin Valasek. Ženeva: DCAF, OEBS/ODIHR, UN-INSTRAW, 2008.

Prevela Dragana Čurović. Lektura i korektura Biljana Ristović.
Štampa: UNAGRAF d.o.o.

SADRŽAJ

Akronimi	iii
1. Uvod	1
2. Šta se podrazumijeva pod upravljanjem granicama?	1
3. Zbog čega su rodna pitanja bitna za upravljanje granicama?	2
3.1 Sprječavanje i otkrivanje trgovine i krijumčarenja ljudi	2
3.2 Zaštita i promocija ljudskih prava	3
3.3 Reprezentativne institucije nadležne za upravljanje granicama	4
3.4 Lokalno vlasništvo, civilni nadzor i saradnja	5
4. Na koji se način rodna pitanja mogu integrisati u upravljanje granicama?	5
4.1 Unapređivanje sprječavanja i otkrivanja trgovine ljudima	6
<i>Rodno odgovorne politike, protokoli i procedure</i>	6
<i>Mehanizmi u kojima učestvuje više sektora</i>	7
<i>Obuka o trgovini ljudima</i>	8
<i>Saradnja sa organizacijama civilnog društva</i>	8
4.2 Jačanje zaštite i promocije ljudskih prava	9
<i>Pravila ponašanja</i>	10
<i>Obuka o rodnom pitanjima</i>	10
4.3 Stvaranje reprezentativnijih institucija nadležnih za upravljanje granicama	11
<i>Procjene</i>	11
<i>Inkluzivne politike i prakse zapošljavanja žena</i>	11
<i>Zadržavanje žena u službi</i>	12
<i>Profesionalni napredak ženskog osoblja</i>	12
4.4 Jačanje nadzora civilnog društva	13
5. Integracija rodni pitanja u upravljanje granicama u specifičnim kontekstima	13
5.1 Zemlje u postkonfliktnom periodu	13
5.2 Zemlje u tranziciji	14
5.3 Zemlje u razvoju	15
5.4 Razvijene zemlje	16
6. Ključne preporuke	17
7. Dodatni izvori informacija	18

AKRONIMI

ECOWAS	Ekonomska zajednica zapadnoafričkih zemalja
EU	Evropska unija
HIV/AIDS	Virus humane imunodeficijencije /sindrom stečene imunodeficijencije
ICMPD	Međunarodni centar za razvoj migracione politike
IOM	Međunarodna organizacija za migracije
JOGPP	Jedinica za obuku Granične i pogranične policije Kosova
NATO	Sjevernoatlanski savez
NVO	Nevladina organizacija
OCD	Organizacija civilnog društva
OEBS	Organizacija za evropsku bezbjednost i saradnju
SAD	Sjedinjene Američke Države
UN	Ujedinjene nacije

Upravljanje granicama i rodna pitanja

1 Uvod

„Službe za djelotvorno i integrisano upravljanje granicama su od suštinske važnosti za omogućavanje bezbjednosti i sigurnosti građana, promovisanje regionalne stabilnosti i lakše odvijanje trgovine i razvoja.“

Priručnik OECD DAC-a¹

Djelotvorno upravljanje granicama omogućava nesmetan protok ljudi, roba i usluga, što doprinosi ekonomskom rastu i bezbjednosti ljudi. Žestokom prevencijom, otkrivanjem i istražnim radnjama graničnih službi se onemogućavaju kriminalne aktivnosti, pri čemu međunarodni naponi da se riješi prekogranični kriminal doprinose jačanju regionalne saradnje.

Ovaj Priručnik se usredsređuje na reformu upravljanja granicama i na različite načine na koje prekogranične transakcije utiču na živote žena, muškaraca, mladića, djevojaka, dječaka i djevojčica. On obuhvata različite funkcije vezane za kontrolu granice – carinu, imigracije i sprovođenje zakona – i pokazuje koje su to operativne koristi od uključivanja rodne perspektive u politiku, proceduru i praksu upravljanja granicom.

Svrha ovog Priručnika je da obezbijedi osnovni uvod u upravljanje granicama i rodna pitanja za osoblje nacionalnih vlada (uključujući zemlje donatore), kao i za međunarodne i regionalne organizacije (poput UN, OEBS, IOM i EU) koje su zadužene za kreiranje politike upravljanja granicama i donošenje odgovarajućih programa. Može koristiti i parlamentarcima, organizacijama civilnog društva, akademikima i istraživačima koji rade na pitanjima upravljanja granicama i/ili rodnom pitanjima.

Ovaj Priručnik se sastoji od:

- Uvod u koncept upravljanja granicama i rodni pitanja
- Pregled načina na koje se integracijom rodni pitanja jača upravljanje granicama
- Aktivnosti kojima se rodna pitanja integrišu u upravljanje granicama
- Ispitivanja specifičnih rodni i graničnih pitanja u zemljama u postkonfliktnom periodu, zemljama u tranziciji, zemljama u razvoju i razvijenim zemljama
- Ključnih preporuka
- Dodatnih izvora informacija

Ovaj Priručnik je sredstvo za izradu rodno odgovorne politike upravljanja granicama i odgovarajućih programa. On je jedan od prvih izvora informacija o upravljanju granicama i rodni pitanjima i obuhvata studije slučaja, sugestije i primjere izvedene iz ostalih oblasti sprovođenja zakona, koje se mogu prilagoditi specifičnim kontekstima u kojima se upravlja granicama. Veliki broj datih primjera je uzet sa Kosova, čime je autorica prikazala sopstveno iskustvo stečeno na Kosovu, ali i onaj stepen pažnje koji se tamo posvećuje reformi sektora bezbjednosti.

2 Šta se podrazumijeva pod upravljanjem granicama?

Upravljanje granicama podrazumijeva graničnu administraciju. Premda precizno značenje ovog pojma može da varira u zavisnosti od nacionalnog konteksta, on se obično odnosi na pravila, tehnike i procedure kojima se regulišu aktivnosti i kretanje u definisanim graničnim oblastima ili zonama.² Granice su različite, počevši od onih preko kojih dnevno pređu hiljade ljudi i tone tereta pa do izolovanih prelaza. Reforma upravljanja granicama, kao dio procesa reforme sektora bezbjednosti, predstavlja jedinstven izazov jer treba održati pravu ravnotežu između sprječavanja ilegalnog ulaska u zemlju, istovremeno ostajući otvoren za legalnu trgovinu i radnu snagu.

Granična policija, imigraciona i carinska služba su glavni akteri zaduženi za upravljanje kretanjem ljudi i roba preko granica. Uopšteno gledano:

Granična policija obično radi pod nadležnošću civilne ili paravojne službe za sprovođenje zakona. Zadatak im je da spriječe nezakonite prekogranične aktivnosti, da otkriju prijetnje nacionalnoj bezbjednosti, tako što motre na kopnene i pomorske granice i kontrolišu ljude i vozila na zvaničnim graničnim prijelazima.³

Imigracione službe su odgovorne za sprovođenje ograničenja ulaska u zemlju i izlaska iz nje, tako što vrše provjeru vjerodostojnost putnih isprava, identifikuju i istražuju kriminalne radnje i pružaju pomoć osobama kojima je neophodna zaštita.

Carina i naplata akciza/poreza je fiskalna služba koja za zadatak ima da reguliše kretanje roba preko granica države. Za zadatak ima da omogući trgovinu primjenjujući pri tome nacionalna ograničenja na uvoz

i izvoz roba, primjenjujući carinske stope i trgovinske poreske režime, i štiteći zdravlje ljudi, životinja i biljaka. U razvijenim zemljama, zadatak da kontroliše kretanje ljudi preko granica obično pripada Ministarstvu unutrašnjih poslova. Tokom oružanih sukoba ili regionalnih nemira, kada se naglasak stavlja na zadržavanje ljudi unutar svojih granica i odbranu državne granice od ulaska neprijatelja, civilne agencije obično dobijaju drugačiju ulogu. U mnogim zemljama u postkonfliktnom periodu, kao i u mnogim zemljama u tranziciji, nasljeđe upravljanja granicama sa sobom nosi neproporcionalan naglasak na kontroli granica kao pitanju od suštinskog bezbjednosnog/odbrambenog značaja.

Opšti izazovi u upravljanju granicama obuhvataju:

- Duge granice na kojima nema patrola i preko kojih može doći do neprimijećenog prelaska ljudi i vozila
- Kriminalne aktivnosti u graničnim područjima (npr. prostitucija, trgovina ljudima, krijumčarenje ljudi preko granica i terorizam)
- Korupcija
- Nepovjerenje javnosti u granične službe
- Društvena i ekonomska zapostavljenost graničnih područja.

Kako bi se ovi izazovi riješili, može se preduzeti veliki broj različitih reformi. Reformski procesi mogu, npr. da obuhvataju zaključivanje regionalnih sporazuma o zajedničkom upravljanju granicama (kao što je Šengenski sporazum EU-e), osnivanje posebne granične službe ili izgradnju kapaciteta za identifikaciju žrtava trgovine ljudima. Prirodu i stepen reforme upravljanja granicama određuju istorijski kontekst i preovladavajući bezbjednosni prioriteti, geografske karakteristike terena i raspoloživost sredstava. Reformu upravljanja granicama može da pokrene veliki broj uzročnika, koji, između ostalog, mogu da obuhvataju sljedeće:

- Potrebu za objedinjenim pristupom viznoj politici, azilu i migracionoj politici;
- Demarkaciju prethodno spornih granica;
- Investiranje u buduće članstvo u političkim/ekonomskim grupama (npr. u EU ili ECOWAS);
- Doprinos regionalnoj bezbjednosti i korištenje povlastica koje ona pruža;
- Povećane doprinose finansijskih institucija;
- Izgradnju infrastrukturnog i zakonskog okvira.

Preplitanje zadataka i nadležnosti, kao i veliki broj uključenih nacionalnih i međunarodnih agencija i interesa, zahtijevaju visoko integrisan pristup reformi upravljanja granicama. Postizanje cilja - otvorenih, dobro kontrolisanih i bezbjednih granica - je kompleksan i delikatan poduhvat.

3 Zbog čega su rodna pitanja bitna za upravljanje granicama?

Rod se odnosi na uloge i odnose, osobine ličnosti, stavove, ponašanje i vrijednosti koje društvo pripisuje muškarcima i ženama. „Rod“ se, stoga, odnosi na *naučene* razlike između muškaraca i žena, dok „pol“ označava *biološke* razlike između muškaraca i žena. Rodne uloge se u velikoj mjeri razlikuju u okviru jedne ili više kultura i vremenom se mogu mijenjati. Rod se ne odnosi samo na žene i muškarce, već i na njihove međusobne odnose.

Integracija rodnih pitanja je proces procjene potencijalnih posljedica po žene i muškarce bilo koje planirane aktivnosti, uključujući zakonodavne odredbe, politiku i programe u svim oblastima i na svim nivoima.⁴

Za više informacija pogledajte Priručnik o RSB-u i rodnim pitanjima

Integracijom rodnih pitanja u reformu upravljanja granicama se povećava operativna djelotvornost tako što se:

- poboljšavaju sprječavanje i otkrivanje trgovine i krijumčarenja ljudi;
- jačaju zaštita i promocija ljudskih prava;
- stvaraju reprezentativnije institucije za upravljanje granicom;
- jačaju lokalno vlasništvo, nadzor i saradnja.

Poštovanje obaveza predviđenih međunarodnim zakonima i podzakonskim aktima

Integracija rodnih pitanja u upravljanje granicama je neophodna kako bi se ispoštovale obaveze po međunarodnim i regionalnim zakonima, podzakonskim aktima i normama koje se tiču bezbjednosti i rodnih pitanja. Ključna dokumenta iz ove oblasti obuhvataju:

- *Protokol o sprječavanju, suzbijanju i kažnjavanju trgovine ljudima, posebno ženama i djecom, koji nadopunjuje Konvenciju Ujedinjenih nacija o zabrani transnacionalnog organizovanog kriminala (2000.)*
- *Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (1979.)*
- *Rezolucija 1325 Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija o ženama, miru i bezbjednosti (2000.)*

Za više informacija pogledajte Aneks ovom Setu priručnika o međunarodnim i regionalnim zakonima i podzakonskim aktima.

3.1 Sprječavanje i otkrivanje trgovine i krijumčarenja ljudi

Djelotvorno upravljanje granicom kojim se sprječavaju i otkrivaju trgovina i krijumčarenje ljudi je od suštinske važnosti za suzbijanje ovih pojava, ali i ključna veza u procesu krivičnog gonjenja lokalnog, regionalnog i transnacionalnog kriminala. Međunarodni sindikat je procijenio da svake godine, širom svijeta, 2,45 miliona osoba biva podvrgnuto trgovini ljudima kako bi prisilno

radile.⁵ Procjenjuje se da godišnji prihod od trgovine ljudima na svjetskom nivou trenutno iznosi 44 milijarde američkih dolara.⁶ Kada se organizovana trgovina ljudima jednom odomaci u određenoj državi ili regionu, sigurno će doživjeti brzi procvat i predstavljati ozbiljnu prijetnju stabilnosti date države. Među glavne posljedice trgovine ljudima spadaju:

- **Pojačano nasilje među grupama organizovanog kriminala koje imaju finansijskog udjela na postojećem tržištu seksa i radne snage:** Kako žrtve trgovine ljudima bivaju sklonjene iz ili uvedene na ilegalno tržište seksa i radne snage, ovo može da dovede do nasilnih „ratova oko teritorije“ jer se trgovci ljudima sukobljavaju sa lokalnim kriminalcima zarad uspostavljanja prevlasti nad ovim unosnim oblicima eksploatacije ljudi.
- **Rast i raznolikost organizovanog kriminala:** Organizovana trgovina ljudima se ne dešava kao izolovan fenomen. Kada se jednom uspostave, mreže za trgovinu ljudima će brzo postati raznolike i sa postojećim grupama organizovanog kriminala, koje funkcionišu u drugim oblastima poput terorizma, droge i krijumčarenja oružja, razviće aktivnosti od obostrane koristi.
- **Ekonomska destabilizacija usljed jačanja pranja novca:** Finansijska profitabilnost trgovine ljudima će brzo dovesti do prefinjenih oblika internog i spoljašnjeg pranja novca, što može narušiti finansijske i komercijalne uslove na tržištu i pokrenuti ekonomsku destabilizaciju.
- **Jačanje korupcije u javnom sektoru:** Višeslojna priroda trgovine i krijumčarenja ljudi stvara mnogobrojne mogućnosti za pojavu korupcije među zvaničnicima različitih državnih organa i agencija, a dnevne količine gotovog novca koje se dobijaju ovim aktivnostima predstavljaju sredstvo kojim se podrivaju sveukupni naponi službi za sprovođenje zakona na suzbijanju ovih aktivnosti.
- **Korupcija u politici i kupovina uticaja:** Na sličan način, bogatstvo stečeno ovakvim kriminalnim radnjama omogućava počiniocima da kupe politički uticaj, i korumpiraju politički sistem u svoju korist.
- **Destabilizacija investicija u sopstvenu privredu:** Organizovana trgovina ljudima koja vodi do duboko ukorijenjenog pranja novca, korupcije u javnom sektoru i posljedičnog gubitka povjerenja javnosti u osnovni ekonomski sistem, može da ima negativnog uticaja na investicione strategije velikih svjetskih korporacija.⁷

Trgovina ljudima je „rodna“ aktivnost. Premda se razlozi zbog kojih se trguje ljudima razlikuju unutar ijednog ili više regiona, ženama i djevojkama se prvenstveno trguje kako bi bile eksploatisane kao seksualno roblje i kućna posluga. Žene su posebno podložne da postanu žrtve trgovine ljudima kada migriraju u drugu zemlju radi zaposlenja, posebno ako putuju same, ako su neobrazovane, siromašne i ukoliko nijesu upoznate sa taktikom koju primjenjuju trgovci ljudima. Veća je vjerovatnoća da te žene nemaju ni putne isprave (za koje im možda treba saglasnost porodice). Žene koje putuju bez putnih isprava su, po definiciji, ilegalni migranti i često postaju plijen eksploatacije. Trguje se i muškarcima i mladićima, prvenstveno kao

fizičkom radnom snagom i kako bi radili u poljoprivredi, građevinarstvu i industrijskoj proizvodnji.

U Zapadnoj Africi, npr. poznato je da granične patrole uzimaju mito od trgovaca ljudima kako bi veliki broj mladića i dječaka preveli preko granice u robovski rad.⁸ Rodno odgovorne procedure na granicama pomažu da se otkriju žrtve trgovine ljudima, a neophodne su i kako bi se ispoštovala ljudska prava žrtava trgovine i krijumčarenja ljudi.

3.2 Zaštita i promocija ljudskih prava

„Uznemiravanje i iznuda od putnika i trgovaca su postali svakodnevnica u pograničnim oblastima.“

Međunarodna krizna grupa za Centralnu Aziju⁹

Sa svim ljudima - uključujući tu žrtve trgovine i krijumčarenja ljudi, kao i osobe koje traže azil i izbjeglice - se na granicama treba postupati na način kojim se štite i promovišu njihova ljudska prava. Kada osoblje graničnih službi poštuje ljudska prava, javnost u njih ima povjerenja. Ovo povjerenje dovodi do većeg kretanja ljudi, roba i usluga, što ujedno doprinosi ekonomskom rastu i većoj bezbjednosti ljudi. Odnos sa pograničnim zajednicama izgrađen na povjerenju dovodi do uvećanog kapaciteta pograničnih vlasti da spriječe i otkriju kriminalne radnje.

Tokom kontrole na graničnim prijelazima može da dođe do različitih vrsta **kršenja ljudskih prava**, koja obuhvataju:

- Uskraćivanje prava na traženje azila ili na procedure prijavljivanja za status izbjeglice
 - Određivanje podobnosti onoga koji prelazi granicu na diskriminatorskoj rasnoj ili etničkoj osnovi
 - Otvoreno traženje mita od trgovaca koji se bave prekograničnom trgovinom
- U Tadžikistanu, na primjer, kada od muških trgovaca službenici na granici traže mito, sav teret trgovine i plasiranja robe na tržište se prebacuje na žene, djecu i starije osobe za koje se smatra da neće biti podvrgnuti fizičkom zlostavljanju. Krijumčari drogama na veliko koriste žene kao kurire jer smatraju da one neće biti detaljno kontrolisane na graničnim kontrolnim punktovima.¹⁰*
- Odbijanje da se ljudima kojima je neophodna medicinska pomoć dozvoli da pređu granicu ili da pređu na kontrolnim punktovima

Amnesti Internešenel izvještava o slučajevima gdje Palestinke nijesu imale drugog izbora sem da se porode na zemlji, na zadnjem sjedištu taksija ili u porodičnim automobilima usljed kašnjenja bezbjednosne provjere od strane izraelske vojske, pretresa ili odbijanja da se pojedincima i bolničkim kolima dozvoli da pređu granicu na kontrolnim punktovima.¹¹

- Uznemiravanje i diskriminacija na osnovu polne pripadnosti ili seksualnog opredjeljenja
- Fizičko nasilje koje obuhvata prebijanje i torturu
- Seksualno iskorištavanje gdje se seks traži kao protivusluga za prelaz granice, obezbjeđivanje

izbjegličkog statusa ili za izdavanje dokumenata¹²

- Silovanje i ostali oblici seksualnog zlostavljanja poput: *Zlostavljanja na granici između SAD-a i Meksika, čije su žrtve prvenstveno Meksikanke*¹³

*Djevojke i žene koje su silovali vojnici na granici između Kosova i Albanije*¹⁴

*Žene koje zvaničnici granične službe primoravaju da gledaju pornografski video materijal na granici između Tajlanda i Burme*¹⁵

*Navodno seksualno zlostavljanje i ponižavanje muškaraca iz Bangladeša od strane indijskih pograničnih snaga na granici sa Indijom*¹⁶

- Prisiljavanje na prostituciju u pograničnim područjima

Žene i muškarci kršenje ljudskih prava na granicama mogu da doživljavaju na različite načine (vidi Odjeljak 1). U oblastima u kojima postoje jake tenzije ili strah od terorizma, veća je vjerovatnoća da će se u pritvoru naći muškarci, mladići i dječaci i da će im biti zabranjen ulazak u zemlju, nego što je to slučaj sa ženama. Nakon terorističkih napada 11. septembra, muškarci, ali i žene sa Bliskog Istoka ili arapskog porijekla su se sve više suočavali sa rasnom diskriminacijom na određenim granicama. Žene, muškarci, mladići i djevojke su posebno podložni zlostavljanju kada nemaju identifikacionih dokumenata kod sebe. Može se desiti da nemaju dokumenta usljed siromaštva, ako državne službe ne rade tokom oružanog sukoba ili iz prostog razloga što su ih uništili, ukrali i zadržali muški članovi porodice ili neko drugi ko želi da im ograniči kretanje. Trudnim ženama može da bude uskraćen prelaz usljed straha da će pasti na teret zdravstvenoj i socijalnoj službi. Prelaz može da bude uskraćen i majkama koje ne mogu da dokažu državljanstvo svoje djece ukoliko je dokaz očinstva način kojim se određuje državljanstvo djeteta.

Tokom kriznih perioda, kada je migracija stanovništva u porastu, u pograničnim oblastima često dolazi do nasilja. Izbjegličku populaciju u najvećoj mjeri čine žene, djeca i stare osobe koji su, kada nema odraslih muškaraca sa

njima, posebno osjetljivi na diskriminaciju i zlostavljanje. Kako žene pri prelasku granice imaju za cilj da stignu na sigurnu teritoriju, mogu lako postati žrtve granične policije. Kada se nađu na novoj lokaciji, strah da ih korumpirane vlasti ne deportuju ili odvedu u pritvor može da ih spriječi da prijave krivično djelo ili nasilnički čin. Tokom ili odmah nakon sukoba, žene koje se kreću sa ilegalnim oružanim grupama ili vojnicima koji se vraćaju svojim domovima često nijesu u prilici da pređu granicu i da se vrate svojim domovima.

Uzimanjem u obzir rodni pitanja pri upravljanju granicama smanjuje se vjerovatnoća da će doći do zlostavljanja, pojačava se poštovanje prema ženama, muškarcima i djeci i jača ugled osoblja graničnih službi kao osoba koje usluge pružaju na pravičan način i ravnomjerno.

3.3 Reprezentativne institucije nadležne za upravljanje granicama

Žene su trenutno izuzetno malo zastupljene u okviru granične policije, carinske i imigracione službe. Premda je teško doći do statističkih podataka, žene čine svega 7,5 % članova Granične i pogranične policije Kosova¹⁹ i 5,4 % članova Carine i snaga za obezbjeđenje granica u Sjedinjenim Američkim Država (SAD).²⁰ Ovo otprilike čini polovinu od ukupnog broja žena u ostalim organima za sprovođenje zakona: npr. žene čine 14% policijskih snaga na Kosovu i 13-14% osoblja policije SAD-a.²¹

Nacionalni centar za žene i policiju SAD-a je identifikovao šest specifičnih prednosti agencija koje zapošljavaju i zadržavaju na poslu veći broj žena, koje se mogu primijeniti i na upravljanje granicama:²²

- Službenice su dokazale da su isto toliko stručne koliko i njihove muške kolege;
- Manje je vjerovatno da će službenice primjenjivati silu;
- Službenice mogu da pomognu da se pitanja rješavaju u zajednicama;

Odjeljak 1

Zvaničnici granične službe onemogućavaju sprovođenje ECOWAS protokola o slobodnom kretanju ljudi i roba u Zapadnoj Africi¹⁷

CLEEN Fondacija, NVO sa sjedištem u Nigeriji, je kontrolisala aktivnosti službenika koji zakon sprovode na devet službenih graničnih prijelaza između Benina, Gane, Nigerije i Togo, sa ciljem da se identifikuju prepreke punoj primjeni ECOWAS protokola o slobodnom kretanju ljudi i roba. U istraživanju su posmatrani trgovci i ostali građani kako bi se prikupile informacije o vrsti, obimu i lokacijama na kojima su službenici na granici počinili zlostavljanje. Na osnovu rezultata istraživanja, preporučene su praktične mjere koje bi mogao da sprovede ECOWAS i njegove zemlje članice kako bi se obezbijedila bolja primjena protokola.

„Priča o tome kroz šta građani Zapadne Afrike prolaze kada se nađu u rukama zvaničnika granične službe je svuda ista – uznemiravanje, iznuda, brutalnost, prijetnje i deportacija kao i traumatično kašnjenje i zastoji prilikom prebacivanja robe preko granice, koje je ponekad trajalo nedjeljama usijed ... bezbrojnih bezbjednosnih punktova na autoputu koji vodi preko granice od kojih su na mnogim u velikom broju radili neovlašteni službenici. Pripremo istraživanje izvršeno na nigerijskoj strani granice između Nigerije i Benina je pokazalo da se na punktovima

i barikadama nalazilo ukupno 25 različitih bezbjednosnih agencija u rasponu od svega 10 kilometara u prečniku od graničnog prijelaza. Za samo 5 od ovih „bezbjednosnih kontrolnih punktova“ se moglo reći da su legitimno postavljeni i neophodni da bi se održala bezbjednost na granici.“¹⁸

Sociodemografske karakteristike koje su uzete u obzir prilikom istraživanja su bile sljedeće: pol, zanimanje, obrazovanje i zemlje porijekla. Od 758 validnih odgovora koji su dobijeni, 67,4% su bili odgovori muškaraca, a 32,6% žena. Premda broj odgovora dobijenih od muškaraca prevazilazi u velikoj mjeri broj odgovora dobijenih od žena, istraživanje na terenu je pokazalo da se broj žena koje prelaze ove granice stalno povećava jer žene migriraju kako bi mogle da prežive. 48% svih putnika je prijavilo isti nivo uznemiravanja, od dugih kašnjenja na prijelazu do izričitih zahtjeva da za to plate, tvrdnji da putnici posjeduju lažne putne isprave ili namjerno započinjanje svađe kako bi se iznašla mogućnost da se traži mito. Daljim istraživanjem se došlo do zaključka da su žene bile posebno u opasnosti od lošeg tretmana od strane zvaničnika granične službe.

Odjeljak 2

Projekt za obnavljanje granice Dušanbe-Kirgistan²³

Ovaj projekt ima za cilj da se unaprijedi regionalni trgovinski i ekonomski rast putem obnove glavnog dijela regionalne putne mreže u Centralnoj Aziji kojom se direktno povezuje Dušanbe, glavni grad Tadžikistana sa Republikom Kirgistan. Očekuje se da će od njega koristiti imati žene jer će se povećati pristup osnovnim uslugama tipa obrazovanja i zdravstva, ali i pristup gradovima, čime će se povećati prisutnost na tržištu njihovih proizvoda i poboljšati mogućnosti zaposlenja. Još jedna direktna korist od projekta je usvajanje integriranog pristupa borbe protiv HIV-a/AIDS-a

u zajednici, kao odgovora na sezonske migracije muškaraca, čime su žene izložene riziku od zaraze HIV-om i ostalim seksualno prenosivim bolestima.

Utjecaj ovog projekta na žene će nadgledati Ministarstvo saobraćaja, zajedno sa lokalnim vlastima, udruženjima žena i NVO-ima. Osim ovoga, Ministarstvo saobraćaja će obezbijediti da žene budu uključene u sprovođenje ovog projekta i podstaći će poslodavce da zapošljavaju žene uz jednaku platu i bezbjedne radne uslove i za muškarce i za žene.

- Veće prisustvo službenica poboljšava odgovor službi za sprovođenje zakona na nasilje počinjeno nad ženama;
- Povećanjem prisustva službenica, smanjuju se problemi vezani za seksualnu diskriminaciju i uznemiravanje;
- Prisustvo žena može da dovede do povoljnih promjena politike koja se odnosi na rad svih službenika.

Prisustvo ženskog osoblja može da bude ključni element granične bezbjednosti u nekim situacijama, čime se pojačava djelotvornost otkrivanja i istrage. Na primjer, neophodno je prisustvo žena kako bi izvele adekvatan fizički pretres pokrivenih osoba, kako bi se obezbijedilo da muškarci maskirani u žene ne pređu granicu ilegalno ili kako bi potvrdile da se u takvoj nošnji ne krije ilegalna roba. Žensko osoblje može, takođe, bolje nego muškarci da identifikuju žene žrtve trgovine ljudima, a neophodno je da one ispituju date žrtve.

Štaviše, time što se obezbjeđuje postojanje reprezentativnih institucija koje odražavaju društvo kojem služe u smislu polne, etničke pripadnosti, jezika i vjeroispovijesti, jača se operativna djelotvornost upravljanja granicama. Ukoliko nema žena u graničnim službama, njihov legitimitet se smanjuje. Lokalno stanovništvo i putnici, posebno žene, će vjerovatno imati manje povjerenja i manje će biti voljni da sarađuju sa snagama u kojima su zastupljeni samo muškarci. Žensko osoblje omogućava da se postigne „normalna“ atmosfera na granicama i može, ukoliko je to neophodno, da umiri konfliktne situacije i da na vidjelo iznese alternativne vještine, stavove i iskustva.

3.4 Lokalno vlasništvo, civilni nadzor i saradnja

Učešće organizacija civilnog društva (OCD), uključujući tu organizacije žena, u procesu reforme upravljanja granicama, može da ojača lokalno vlasništvo i civilni nadzor, te da posluži kao izvor stručnih znanja o pitanjima granične bezbjednosti. Organizacije žena i ostale organizacije iz lokalnih zajednica mogu da posluže kao most između lokalnih zajednica i vlasti nadležnih za granice, time što će im prenijeti koje su to bezbjednosne potrebe i problemi pojedinaca i zajednica i tako što će uvećati svijest javnosti o neophodnosti reformskih inicijativa (vidi Odjeljak 2). OCD (uključujući organizacije žena koje imaju iskustva na sprječavanju

i dokumentovanju rodnog nasilja) mogu da daju važan doprinos procesima zvaničnog nadzora.

Premda je upravljanje granicama u nadležnosti države, organizacije žena i ostale NVO, omladinske, vjerske, profesionalne organizacije i udruženja poljoprivrednih proizvođača mogu da budu korisni za rad graničnih službi.

U sredini u kojoj postoji puno poštovanje prema njihovom radnju i saradnja sa njima, organizacije žena mogu da obezbijede pristup važnim obavještajnim podacima o kriminalnim aktivnostima na lokalnom nivou, a posebno o prostituciji i trgovini ljudima. One mogu da pruže i savjete u pogledu date politike, kao i obuku o rodnim pitanjima, počevši od opšte obuke o rodnoj odgovornosti i protokolima o ispitivanju žrtava trgovine ljudima, pa sve do uspostavljanja mehanizama za podnošenje žalbi za seksualno uznemiravanje i diskriminaciju. One su ključne organizacije na koje se upućuju žrtve krivičnih djela i mogu da im pruže i dodatne usluge u vidu pravnih savjeta, psihološkog savjetovanja i smještaja u skloništu.

4 Na koji se način rodna pitanja mogu integrisati u upravljanje granicama?

Dok je integraciji rodnih pitanja u reformu policije pridana prilična pažnja, ne postoji mnogo dokumentovanih podataka o dobroj praksi u reformi upravljanja granicama.

U ovom poglavlju se preduzimaju prvi koraci ka predstavljanju praktičnih strategija kojima se može unaprijediti djelotvornost upravljanja granicama putem odgovornog odnosa prema rodnim pitanjima. Kako se upravljanje granicama razlikuje u odnosu na kontekst u kome se dešava, biće neophodno da se ove strategije prilagode odgovarajućim kontekstima. Za sve informacije i sugestije o reformi upravljanja granicama u zemljama u postkonfliktnom periodu, zemljama u tranziciji, zemljama u razvoju i razvijenim zemljama, pogledajte Odjeljak 5.

Vidi Priručnik o reformi policije i rodnim pitanjima

Odjeljak 3

Sugestije za kreiranje rodno odgovornih procedura

Žene

Žene koje su žrtve trgovine ljudima mogu putovati same ili u grupama – sa ili bez trgovaca. Kakve god da su okolnosti, one su žrtve i eksploatisane su na ovaj ili onaj način. Na njihovo ponašanje će uticati i osjećanje straha, krivice, stida, bijesa i olakšanja, koje je nepredvidivo, ali se ipak u svim okolnostima preporučuje preduzimanje određenih koraka koji su navedeni u daljem tekstu.

- Mala je vjerovatnoća da će žena koja je žrtva trgovine ljudima odgovarati na pitanja muških istražitelja. Premda nema garancija da će ženski istražitelji postići bolju saradnju sa žrtvom, preporučuje se da one sprovedu ispitivanje, posebno kako bi se kod žene žrtve stvorio osjećaj bezbjednosti.
- Uvijek u pratnji žrtve treba da, u ulozi svjedoka, bude žena. Ukoliko žensko osoblje nije na raspolaganju (bilo da su na dužnosti ili ne), poznata i povjerljiva NVO ili organizacija žena može da preuzme ulogu posmatrača. Ovo je moguće izvesti samo u situacijama gdje postoji puno povjerenje u rad zvaničnika granične službe i gdje atmosfera nije prijeteća.
- Žrtvu treba odvojiti od trgovca ljudima.
- Službenica treba da izvrši pretres i pretres lične imovine.
- Treba uspostaviti neposredni kontakt sa organizacijama žena i zastupnicima prava žrtava.
- Treba se pozabaviti fizičkim i medicinskim potrebama žrtve.

Muškarci

Osoblje granične službe mora da preispita ustaljene pretpostavke o moći, autoritetu i autonomiji muškaraca. Muškarci, posebno ukoliko se njima trguje zarad seksualnog iskorištavanja, proživljavaju ekstremnu sramotu i poniženje. Ukoliko su žrtve trgovine ljudima zarad prinudnog rada ili vraćanja duga ili ostalih oblika rada radi preživljavanja, često je njihov osnovni motiv da obezbijede svoje porodice. Ukoliko su otkriveni,

kod njih se javlja osjećaj ličnog neuspjeha i nemira jer više ne mogu da budu hranitelji porodice.

- Odgovori muškaraca žrtava trgovine ljudima na pitanja koja im postavljaju istražitelji će zavisi od specifičnih okolnosti u kojima se odvija trgovina, a ili oni mogu biti nevoljni da odgovaraju muškim inspektorima.
- Muškim istražiteljima može biti teško da muškarce posmatraju kao „žrtve“. U takvim slučajevima treba razmotriti mogućnost angažovanja žene istražitelja koju bi patio muškarac u funkciji posmatrača.
- Žrtvu treba odvojiti od trgovca ljudima.
- Treba uspostaviti neposredni kontakt sa organizacijama žena i zastupnicima prava žrtava (službe i skloništa za muškarce su ili rijetki ili uopšte ne postoje).
- Treba se pozabaviti fizičkim i medicinskim potrebama žrtve.

Djeca

Dječaci i djevojčice trgovinu ljudima doživljavaju na različite načine. Vjerovatnije je da će djevojčice biti podvrgnute seksualnom iskorištavanju, a da će dječaci, mnogo češće, biti natjerani na prisilni rad. Glavni problem treba da bude njihov zajednički strah od odraslih i nepovjerenje koje gaje prema odraslima.

- Odmah treba kontaktirati institucije koje se bave socijalnom zaštitom djece i one treba da budu prisutne tokom dalje istrage i ispitivanja koje treba da sprovede dobro obučeni stručnjaci.
- Treba stvoriti posebnu atmosferu koja odgovara potrebama djeteta tako da će izgledati kao „sigurna“ lokacija za djecu na kojoj će se odvijati ispitivanje.
- Prije ispitivanja, djetetu treba omogućiti neophodnu medicinsku pomoć, a istražitelj treba da provjeri da li je dijete gladno ili žedno, da li ima potrebu da ode u toalet i da li mu/joj se spava. U svim ovim slučajevima, prije početka ispitivanja treba zadovoljiti potrebe djeteta.

4.1 Unapređivanje sprječavanja i otkrivanja trgovine ljudima

Granične službe se suočavaju sa dvostrukim izazovima kada reaguju na trgovinu ljudima. S jedne strane, sprovođenje zakona zahtijeva preduzimanje mjera na smanjenju trgovine ljudima i krivično gonjenje počinitelja. Istovremeno, postoji očekivanje da će se reagovanje na otkrivenu trgovinu usredsrediti na žrtve. Održavanje delikatne, ali bitne ravnoteže između potreba žrtava trgovine ljudima i potreba za sprovođenje zakona traži postojanje široke saradnje sa ostalim državnim institucijama kao i sa različitim akterima koji nijesu sa državnog nivoa.

Ključni elementi djelovanja uspješnog upravljanja granicama na sprječavanje i reagovanje na trgovinu ljudima obuhvataju sljedeće:

- Detaljna obavještajna prismostra i višestruka provjera.
- Kapacitet da se prepozna i identifikuje trgovina ljudima.
- Saosjećajno postupanje sa žrtvama trgovine ljudima pri čemu se prepoznaju i shvataju njihova ranjivost, otpor i potrebe.
- Poznavanje standardnih operativnih procedura za

upućivanje žrtava i istragu.

- Saradnja sa organizacijama žena i ostalim NVO koje pružaju usluge žrtvama.
- Smisleno prikupljanje, analiza i prenos podataka o trgovini ljudima.
- Saradnja i razmjena obavještajnih informacija sa zajednicima iz pograničnih oblasti.
- Saradnja sa zajednicama i ostalim policijskim službama.
- Poznavanje trendova u trgovini ljudima, obrazaca, taktike, puteva kojima se ona odvija i metoda trgovaca ljudima.

Rodno odgovorne politike, protokoli i procedure

Politike, protokoli i procedure upravljanja granicama, koji se odnose na sprječavanje trgovine ljudima, često u sebi sadrže stereotipne pristupe i ne prepoznaju razlike u iskustvima sa trgovinom ljudima koje su proživjele žene, muškarci, mladići, djevojke, dječaci i djevojčice. Za žene žrtve se često pretpostavlja da se bave pružanjem seksualnih usluga. Muškarci žrtve često ne bivaju prepoznati kao žrtve usljed nedostatka svijesti o postojanju trgovine muškarcima, mladićima i dječacima i uvjerenja u nezavisnost i slobodu kretanja muškaraca

uopšte. Djeca ne bivaju prepoznata kao žrtve jer se pretpostavlja da su u srodstvu sa odraslima koji ih prate. Prepoznavanje je složen zadatak koji zahtijeva dosta vremena i koji u velikoj mjeri opterećuje sredstva koja na raspolaganju imaju službenici koji upravljaju granicama. Rodno odgovornim politikama, protokolima i procedurama se može olakšati proces prepoznavanja i omogućiti bezbjednost ljudi koji su žrtve trgovine.

Osim politike na nacionalnom nivou, regionalni pristup trgovini ljudima može da se sastoji od zajedničke obuke, zajedničkih operacija i ostalih tipova praktične saradnje, u koje spada i razmjena dobrih praksi.²⁴

Sugestije za kreiranje rodno osjetljivih politika, protokola i procedura

- Procese identifikacije, ispitivanja i istrage treba zasebno pregledati i revidirati. Svaki od ovih koraka može imati različit uticaj, u zavisnosti od iskustava osobe koja je bila žrtva trgovine ljudima. Na primjer, proces identifikacije može da potraje, u zavisnosti od mentalnog i fizičkog zdravlja pojedinca, njene/njegove spremnosti da razgovara sa graničnim službama ili njenog/njegovog odgovora na mogućnost da joj/mu se odobri neko vrijeme za razmišljanje.
- Usredsrijediti se na identifikaciju kao ključni dio istrage i daljeg upućivanja žrtava. Treba rigorozno razmotriti ograničenja procesa istrage koje sprovodi službenik koji se prvi nađe na terenu, jer je malo vjerovatno da on/ona posjeduje vještine koje su neophodne kako bi se sprovedo detaljno ispitivanje. Ovaj službenik je

odgovoran za pružanje bezbjednosti i omogućavanje dobrih osoba za koju se sumnja da je žrtva, kao i sprovođenje njenog odgovarajućeg upućivanja na službe koje joj mogu pružiti podršku i na specijalizovane jedinice za sprovođenje istrage.

- Kako bi se postigao rezultat kojim se ujedno zadovoljavaju i potrebe žrtve i kriterijumi sprovođenja zakona, neophodno je prisustvo iskusnog specijaliste istražitelja (po mogućnosti iz specijalizovane jedinice za borbu protiv trgovine ljudima) (vidi Odjeljak 4).
- Treba pregledati protokole i procedure u saradnji sa partnerima, posebno socijalnim službama za brigu o djeci i za socijalni rad uopšte, ostalim organima za sprovođenje zakona, organizacijama žena i, u situacijama gdje su one aktivne, grupama žrtava koje su preživjele trgovinu ljudima.

Mehanizmi u kojima učestvuje više sektora

Razvijanjem zajedničkih politika, planova i procedura omogućava se sveobuhvatan i integrisan pristup borbi protiv trgovine ljudima. Uopšteno gledano, Ministarstvo unutrašnjih poslova ili javne sigurnosti je odgovorno za razvoj radnih odnosa između različitih institucija i za određivanje operativaca koji će učestvovati u ovim odnosima. Osim institucija nadležnih za upravljanje granicama, u ostala tijela koja treba da budu uključena u rješavanje pitanja trgovine ljudima spadaju: specijalizovane policijske jedinice, medicinski stručnjaci/forezničari, službe za socijalni rad i brigu o djeci, skloništa za žene, službe za psihosocijalnu pomoć, organizacije za pomoć žrtvama, advokati žrtava, službe za pravnu pomoć i privatni sektor (npr. sektor saobraćaja i turizma).

Odjeljak 4

Deset uputstava za etičko i bezbjedno ispitivanje žrtava trgovine ljudima²⁵

1. Ne nanesite štetu

Prema svakoj ženi, muškarcu ili djetetu u situaciji u kojoj se nalaze treba se odnositi kao da postoji ogromna mogućnost da im bude nanoseno zlo osim dok se ne nađu dokazi za suprotno. Ne treba sprovoditi bilo kakvo ispitivanje kojim će se osoba koja je žrtva trgovine ljudima dovesti u goru situaciju od one u kojoj je, bilo da je to na kraći ili duži period.

2. Treba dobro poznavati ovu temu i procijeniti rizike

Naučite koji su to rizici povezani sa trgovinom ljudima i proučite svaki pojedinačni slučaj prije nego što započnete ispitivanje.

3. Pripremite informacije za dalje upućivanje žrtve – nemojte davati obećanja koja ne možete da ispunite

Budite spremni da na maternjem jeziku osobe koju ispitujete i na lokalnom jeziku (ukoliko je on drugačiji) pružite informacije o odgovarajućoj pravnoj, zdravstvenoj, socijalnoj pomoći, skloništu i bezbjednosnim uslugama i da pomognete pri daljem upućivanju žrtve, ukoliko se to od vas traži.

4. Na adekvatan način izaberite i pripremite prevodioce i saradnike

Procijenite rizike i koristi od upošljavanja prevodilaca, saradnika i ostalih i napravite adekvatne metode za njihovu bezbjednosnu provjeru i obuku.

5. Obezbijedite anonimnost i povjerljivost

Tokom cijelog procesa ispitivanja zaštitite identitet ispitanika i povjerljivost ispitivanja, od prvog kontakta sa tom osobom pa sve dok se detalji o njenom/njegovom slučaju javno ne objave.

6. Od osobe koju ispitujete dobijte saglasnost, ali tako što ćete ga prethodno dobro informisati

Obezbijedite da svaki ispitanik u potpunosti razumije sadržaj i svrhu razgovora, svrhu u koju će se koristiti dobijene informacije, svoje pravo da ne odgovori na pitanje, svoje pravo da ispitivanje prekine u bilo kom trenutku i svoje pravo da postavi ograničenja načinu na koji će se koristiti informacija.

7. Saslušajte i ispoštujte individualnu procjenu ispitanika o datoj situaciji i potencijalnim rizicima po njenu/njegovu bezbjednost

Prihvatite činjenicu da će svaka osoba biti zabrinuta oko neke druge stvari i da njeno/njegovo viđenje ovih problema može da se razlikuje od načina na koji bi ih druga lica doživjela.

8. Nemojte nikoga nanovo izložiti traumi

Ne postavljajte pitanja koja bi mogla da isprovociraju emotivan odgovor. Budite spremni da odgovorite na uznemirenost žene ili muškarca koju/kojeg ispitujete i da naglasite njene/njegove jake strane.

9. Budite spremni na hitnu intervenciju

Budite spremni da odreagujete ukoliko osoba koja je žrtva trgovine ljudima kaže da se nalazi u neposrednoj opasnosti.

10. Prikupljene informacije iskoristite u prave svrhe

Informacije iskoristite na način od kojeg će koristiti imati data žena ili muškarac ili za unapređivanje dobrih politika i intervencija koje se primjenjuju prilikom sprječavanja trgovine ljudima i od kojih, uopšteno, sve osobe koje su žrtve trgovine ljudima imaju koristi.

Odjeljak 5

Primjer upitnika nacionalnog mehanizma za upućivanje žrtava - analiza učesnika i organizacija²⁷

Sprovođenje zakona (Policija)

Sredstva

- Da li postoje specijalne policijske jedinice koje su obučene za rad na trgovini ljudskim bićima?
- Da li u ovim jedinicama rade žene? U kom broju?
- Da li je određeno da žene policijski službenici kontaktiraju, kad god je to moguće, žene žrtve?
- Da li vlada ovim jedinicama obezbjeđuje odgovarajući kadar (uključujući prevodioce) i finansijska sredstva?

Obuka

- Da li je policija prošla obuku za identifikovanje i tretman potencijalnih žrtava?
- Da li postoje odgovarajuće prostorije za obuku policije o rodnim pitanjima, osjetljivosti žrtava i za saradnju sa strukturama koje se bave

zaštitom žrtava?

- Da li policija obučava svoje zaposlene o principima ljudskih prava i mehanizmima za njihovu zaštitu?
- Koliki je nivo obuke neophodan kako bi se stekle vještine za istraživanje i krivično gonjenje kriminalnih grupa ili mreža koje rade na nacionalnom i međunarodnom nivou i kako bi im se konfiskovala imovina?

Postojeće upućivanje žrtava

- Da li je policija uključena u postojeće mehanizme za upućivanje žrtava?
- Koliko dobro funkcioniše ova saradnja?

Saradnja na regionalnom nivou

- Da li policija saraduje i preko granica i radi sa regionalnim i međunarodnim organizacijama kao što su Europol i Interpol?

Nacionalni mehanizmi za upućivanje žrtava mogu da obezbijede okvir za saradnju preko kojeg učesnici na državnom nivou ispunjavaju svoje obaveze u smislu zaštite i promovisanja ljudskih prava osoba koje su žrtve trgovine ljudi, uz koordinaciju rada sa akterima iz civilnog društva.²⁶ Kada se zajedničkim snagama, kao praktično sredstvo, definišu nacionalni mehanizmi za upućivanje žrtava, njima se definišu uloge, oblasti nadležnosti, principi po kojima se odvija saradnja i procedure (uključujući standardne operativne procedure za upućivanje žrtava trgovine ljudi) koje treba da sprovedu državne institucije i učesnici iz civilnog društva. Odjeljak 5 predstavlja primjer upitnika koji policija može da koristi kao dio analize situacije, a koji se može prilagoditi sistemu upravljanja granicama.

Još jedan od ključnih mehanizama je **sistematsko prikupljanje podataka**. Sprječavanje i djelotvoran odgovor na trgovinu ljudima zavisi od pravovremenog i sistematskog prikupljanja i prenošenja pouzdanih podataka; granični prijelazi su ključne lokacije za prikupljanje podataka i njihovu upotrebu.²⁸

Sugestije za unaprijeđeno prikupljanje informacija

- Reformske mjere treba da obuhvate osnivanje i održavanje centralnih registara podataka na graničnim prijelazima.
- Informacije moraju biti razvrstane, u najmanju ruku po polu, starosti, krajnjem odredištu i svrsi/namjeri usljed koje žrtva putuje.
- Treba obezbijediti da se korištenjem informacija i njihovom razmjenom ispoštuju prava žrtava u smislu zaštite povjerljivosti informacija.

Obuka o trgovini ljudima

Neophodno je da se graničnim službama obezbijedi specijalizovana obuka kako bi mogle da prepoznaju trgovinu ljudima i da se na adekvatan način odnose prema žrtvama. Međutim, treba imati na umu da sama

obuka, premda je izuzetno bitna, nije i dovoljna. Treba rutinski kontrolisati ovakvu obuku i vrednovati njen uticaj.

Vidi Priručnik o obuci o rodnim pitanjima za zaposlene u sektoru bezbjednosti

Sugestije za djelotvornu i rodno odgovornu obuku o trgovini ljudima

- Rodno odgovorna obuka o trgovini ljudima mora da bude organizovana na više nivoa i za više službi. Ona treba da bude uvrštena i u specijalizovanu i u osnovnu obuku o sprovođenju zakona, u svaku obuku za granične službe (uključujući carinu, imigracionu službu i graničnu policiju), kao i u obuku za specijalne istražne jedinice (vidi Odjeljak 6).
- Osoblju koje ispituje žrtve trgovine ljudima je neophodna specijalistička obuka.
- Obuka treba da obuhvati posjete i/ili kontakt sa članovima OCD, specijalcima, zdravstvenim i socijalnim službama, kako bi se unaprijedila saradnja putem procesa upućivanjem žrtava i kako bi se u potpunosti razumio značaj zaštite i pomoći.
- Razmotriti mogućnost zajedničke obuke sa ostalim službama za upravljanje granicom, policijom i OCD. Obuka budućih instruktora ili „kaskadna“ obuka zajedno sa predstavnicima vodećih OCD može da bude djelotvorna i da u velikoj mjeri poveća odjek ovakvih akcija.
- Neophodno je da se redovno sprovodi obuka za obnavljanje postojećeg znanja.
- Materijal za obuku treba redovno i sistematski ažurirati kako bi odražavao promjene u obrascima po kojima se odvija trgovina ljudima i trendove prisutne u toj oblasti.

Saradnja sa organizacijama civilnog društva

OCD i službe za upravljanje granicama mogu da se međusobno nadopunjuju. Prioritet granične policije je

Odjeljak 6

Obuka o trgovini ljudima za Graničnu i pograničnu policiju Kosova²⁹

Osnovna obuka: za početnike u graničnoj policiji nakon završenog šestomjesečnog osnovnog kursa za policijsku službu na Kosovu.

- 2-3 dana obuke uključene u Operativni modul.
- Teme obuke obuhvataju:
 - Uvod u trgovinu ljudima: definicija, razlika između trgovine i krijumčarenja ljudi.
 - Globalne, regionalne i lokalne karakteristike: obrasci i trendovi.
 - Identifikaciju žrtava: korištenje vizuelne, neverbalne komunikacije i pitanja; aktivnosti i opcije koje na raspolaganju ima granična policija.
- Fokusiranje na zadatke, odgovornosti i stvarne vještine koje su neophodne službenicima početnicima.

Obuka za vođe timova: za nivo nadzornika.

- 1,5-2 dana obuke uključene u Operativni modul.
- Teme obuhvataju:

- Pregled razlika između trgovine i krijumčarenja ljudi.
- Posljedice trgovine ljudima: razumijevanjem procesa, terminologije, definicija, zakonodavnog okvira – i međunarodnog i domaćeg, i uticaj organizovanog kriminala.
- Principe i praksu za identifikaciju, istražne radnje, ispitivanja i upućivanja žrtava.
- Usredsređivanje na direktni značaj zakona i principa o zaštiti ljudskih prava za graničnu policiju i primjenu vještina i adekvatne prakse.

I na osnovnom predavanju i predavanjima za vođe timova treba:

- materijali da budu izuzetno interaktivni, praktični i da se usredsređuju na konkretne situacije sa graničnih prijelaza;
- da se u velikoj mjeri koriste primjeri, tipske situacije i rješavanje problema.
- plan i program za obuku treba da obuhvata module o „ljudskim pravima“ i „rodnim pitanjima i upravljanju granicama“.

da prikupi informacije o procesu trgovine ljudima kako bi mogla da identifikuje trgovce. Nacionalne OCD ili one koje rade na nivou lokalnih zajednica, od kojih su mnoge organizacije žena, često imaju i kapaciteta i stručnosti da direktno odreaguju na potrebe žrtava trgovine ljudima (vidi Odjeljak 7). Štaviše, OCD mogu:

- Da obezbijede obavještajne informacije o trgovine ljudima sa lokalnog nivoa.
- Da pomognu u identifikaciji žrtava trgovine ljudima.
- Da pomognu u izgradnji povjerenja između agencija za sprovođenje zakona, žrtava trgovine ljudima i zajednica koje su joj najviše podložne.
- Da obezbijede obuku o pitanjima vezanim za trgovinu ljudima.
- Obučeni zagovornici iz OCD-a mogu da intervenišu u ime preživjelih i da pomognu službama koje sprovode zakon da se obezbijedi poštovanje prava žrtava na način što će im se obezbijediti prevodioci, telefonski pozivi članovima porodica, posmatrača prilikom pretresa, itd.
- OCD mogu da sprovedu kampanje za podizanje svijesti javnosti kako bi se javno objavili problemi vezani za trgovinu ljudima i druge oblike kršenja ljudskih prava koja su vezana za upravljanje granicama.

4.2 Jačanje zaštite i promocije ljudskih prava

Kombinacija često loše plaćenih i loše obučanih službenika na granicama, graničnih prijelaza na kojima ne postoji veliki stepen kontrole usljed njihove izolovane lokacije, nedovoljnog nadgledanja, nadzora i discipline, ranjivosti osoba koje prelaze granicu pogoduju kršenju ljudskih prava od strane osoblja nadležnog za upravljanje granicama. Pravila o ponašanju i ljudskim pravima i obuka o rodnom pitanjima predstavljaju značajna sredstva za sprječavanje kršenja ljudskih prava. U ostale intervencije kojima se omogućava da osoblje graničnih službi poštuje i promovise ljudska prava osoba na graničnim prijelazima i u pograničnim oblastima spadaju:

- Integracija rodni pitanja i perspektiva o ljudskim pravima u planove, politike i programe za upravljanje granicom ministarstava unutrašnjih poslova, vanjskih poslova i pravde, te oblasnih vlasti, sa naglaskom na sprječavanje rodno nasilja i nasilja nad imigrantima.
- Uspostavljanje i jačanje mehanizama nadgledanja i odgovornosti u saradnji sa OCD i zajednicama koje žive u pograničnom pojasu (u koje može da spada istraživanje o „zadovoljstvu krajnjih korisnika“).

Odjeljak 7

Saradnja između civilnog društva i granične policije na sprječavanju trgovine ljudima u Nepal³⁰

Procjenjuje se da se godišnje obavi trgovina 150.000 - 300.000 djevojaka i žena iz Nepala u Indiju. „Maiti Nepal“ je OCD koja radi na sprječavanju trgovine ljudima, spašavanju i rehabilitaciji žena žrtava trgovine ljudima. Uključena je u veliki broj aktivnosti, poput obezbjeđivanja skloništa, mikro kredita, neformalnog obrazovanja i vještina za sticanje zarade, kao i u kampanje za sprovođenje zakona i politike o borbi protiv trgovine ljudima. Žrtve trgovine ljudima saraduju sa graničnom policijom u sklopu timova za promatranje granice koji identifikuju žene i djevojke žrtve trgovine ljudima.

Njihova saradnja sa graničnom policijom je dovela do otkrivanja prisustva korupcije u policijskom redovima, spašavanja žena i djevojaka, žrtava trgovine, i do osnivanja ženske policijske jedinice koja radi sa Maiti timom za promatranje granice. Policija se „Maiti Nepal“ organizaciji obraća radi organizovanja obuke o trgovini ljudima. Kontakt sa muškarcima, takođe, predstavlja sastavni dio rada ove organizacije, a on obuhvata kontakt sa vjerskim vođama u koje narod ima povjerenja, zaposlenima u NVO sektoru, policijom, prosvjetnim radnicima, vozačima autobusa, zvaničnicima granične službe i vlasnicima hotela duž „lanca trgovine ljudima“.

- Reviziju platnih listi, napredovanja u službi i ostalih stimulacija kao osnovni korak ka eliminaciji mita i ostalih oblika korupcije. Zaposleni će bolje odgovoriti na reformske mjere ukoliko su im obezbijeđeni adekvatna plata i radni uslovi.
- Obezbeđivanje da procedure zapošljavanja isključuju iz granične službe one osobe koje su ranije počinile teško krivično djelo, uključujući tu i nasilje u porodici.

Pravila ponašanja

Pravila ponašanja čine set pravila kojim se određuju nadležnosti i adekvatne prakse kojih moraju da se pridržavaju i organizacija i osobe zaposlene u njoj. Njihova svrha je da podrže javnu službu u profesionalnom radu i da ojačaju povjerenje javnosti u integritet date službe (vidi Odjeljak 8).

Sugestije za izradu djelotvornih pravila ponašanja

- Pravila ponašanja za graničnu službu se mogu zasnivati na pravilima ponašanja ostalih agencija za sprovođenje zakona.
- Pravila ponašanja treba da u sebi sadrže odredbe o odgovornost za promovisanje ljudskih prava i ophođenju prema kolegama i javnosti sa poštovanjem, bez diskriminacije na osnovu polne, vjerske, rasne pripadnosti, itd.
- Treba da postoje jasne procedure za podnošenje prijave, istražne i disciplinske procedure za prekršioce ovih pravila (uključujući mehanizme kojima zaposleni podnose prijave za seksualno uznemiravanje ili diskriminaciju).
- Pravila ponašanja i procedure za podnošenje žalbi treba da budu istaknute na svim graničnim prijelazima, u svim lukama, na svim aerodromima i treba da budu prevedeni na sve jezike koji se govore u datoj zajednici.
- Svo već zaposleno osoblje i ono koje tek počinje sa radom treba da prođe obaveznu obuku o pravilima ponašanja i procedurama za podnošenje žalbi.
- Moraju se na snagu staviti disciplinske mjere kako bi se eliminisala nekažnjivost.
- Pravila ponašanja i njihovo sprovođenje treba periodično razmatrati. Rezultati istraživanja o „zadovoljstvu krajnjih korisnika“ treba da budu distribuirani osoblju graničnih službi koji rade na operativnom nivou i njihovim nadređenim i treba da budu uvršteni u proces revizije.

Obuka o rodnim pitanjima

Obavezna obuka o rodnoj osjetljivosti, seksualnom uznemiravanju, trgovini ljudima i ljudskim pravima, uključujući tu prava žena i djevojaka koje traže azil, treba da bude uvrštena u plan i program za obuku svih službenika granične policije, carinske i imigracione službe (vidi dio o obuci o trgovini ljudima dat u poglavlju 4.1). Uz važeće, precizne informacije, praktična sredstva za primjenu i jasne procedure, osoblje graničnih službi će biti u mogućnosti da razvije sopstvene kapacitete za identifikaciju i sprječavanje kršenja ljudskih prava i efikasnije će se boriti protiv kriminalnih aktivnosti (vidi Odjeljak 9).

Kako bi obuka o rodnim pitanjima bila djelotvorna ona treba da se zasniva na analizi potreba za obukom i procjenama prije početka obuke kojima se identifikuje na kom nivou je postojeće znanje polaznika obuke i kakve su im obrazovne potrebe. Sadržaj obuke treba da bude kontekstualno dobro osmišljen, praktičan i relevantan. Od suštinske je važnosti da se napravi veza između rodne odgovornosti i operativne koristi od nje. Kursevi moraju da budu odgovarajućeg trajanja i organizovani u skladu sa realno određenim rokovima umjesto da budu „ad hoc“ programi na brzinu sprovedeni.

Postoje različite metode za sprovođenje djelotvorne obuke. Izbor metode zavisi od raspoloživih sredstava, pozicije/čina/statusa polaznika obuke i posebnih kontekstualnih kriterijuma. Dok su kursevi isplativi i odvijaju se u datom vremenskom roku, druge opcije za obuku su: studijske posjete, razmjene osoblja, okrugli stolovi, stažiranja, mentorstva, praktične obuke, supervizija i „spajanje“ jednog eksperta sa nekim od visokih zvaničnika koj bi u konkretnom radu davao savjete i uputstva. Nagrađivanje i javno objavljivanje imena „šampiona rodnih pitanja“, i žena i muškaraca, predstavlja dodatni podsticaj stvaranju uzora za ostale zaposlene.

Vidi Priručnik o obuci o rodnim pitanjima za zaposlene u sektoru bezbjednosti

Sugestije za obuku osoblja nadležnog za upravljanje granicama

- Rodna pitanja ne treba uvoditi u vakuumu: njihova relevantnost će biti jasna samo ukoliko službenici na granicama budu razumjeli na koji način će im rodna pitanja pomoći u izvršavanju zadataka.

Odjeljak 8

Kanadska agencija za bezbjednost granica je uvela:

- Prilagođena pravila ponašanja.
- Intranet stranicu „Vrijednosti i etičke norme“ za svoje zaposlene, na kojoj se nalaze reference o:
 - *Demokratskim vrijednostima* poput odgovornosti ministarstava parlamentu i sprovođenju zakonskih ministarskih odluka.
 - *Profesionalnim vrijednostima* koje obuhvataju postupanje u skladu sa zakonom, objektivnost i nepristrasnost i adekvatnu upotrebu javnih sredstava.
- *Etičkim vrijednostima* poput donošenja odluka od javnog interesa, unaprijeđenje usluga Kanađanima i održavanja transparentnih procesa.
- *Ljudskim vrijednostima* koje obuhvataju ophođenje prema svim ljudima sa dostojanstvom i poštovanjem i imenovanje na određene funkcije na osnovu ličnih zasluga.
- Politiku javne službe o objelodanjivanju informacija o lošem postupanju na radnom mjestu.³¹

Odjeljak 9

Obuka o rodnim pitanjima i upravljanju granicama na Kosovu³²

Jedinica za obuku Granične i pogranične policije Kosova je, 2006. godine, u svoju obuku uvrstila materijale za poludnevnu uvodnu obuku o *Rodnim pitanjima i upravljanju granicama* za osnovni nivo, vođe timova i komandire.

- Trenutno je za ovu obuku opredijeljeno pola dana od ukupnog kursa koji traje 2 do 5 nedjelja.
- Teme koje se obrađuju tokom obuke za cilj imaju da omoguće osoblju graničnih službi da povežu rodna pitanja sa svojom svakodnevnom praksom na način što će i sebi postavljati sljedeća pitanja, ali i učiti iz odgovora na njih: Zbog čega su rodna pitanja važna? Koja je prednost ukoliko se situacija posmatra iz rodne perspektive? Zbog čega se treba baviti integracijom rodnih pitanja? Koje su to operativne prednosti od nje?
- Sva tri nivoa obuke počinju razmatranjem i diskusijom o pitanju „Šta je to rod?“ Nakon ovoga slijedi diskusija o tome zbog čega su rodna pitanja važna u upravljanju granicama.

- Sadržaj kursa kasnije varira u skladu sa činom polaznika i funkcionalnim potrebama, a na osnovu pitanja: „Na koji način se rodna pitanja mogu integrisati u upravljanju granicama?“ Naglasak tokom cijelog kursa je na aktivnom uključivanju polaznika umjesto na čisto pasivnom posmatranju.

Osnovni kurs se usredsređuje na: identifikaciju rizika/prijetnji sa kojima se suočavaju žene i muškarci na granicama, na koji način su oni slični ili se razlikuju i kakve su odgovornosti granične policije u vezi sa njima.

Kurs za vođe timova se usredsređuje na: uobičajene situacije kroz koje se provlači tema rodnih pitanja i na prijedloge/kriterijume o tome šta se može učiniti sa komandnog nivoa da se razriješe ovi problemi.

Kurs za komandni nivo se usredsređuje na: politike, procedure i prakse koje se mogu uvesti kako bi se djelovalo po ključnim pitanjima datim u ovom Setu priručnika: borbom protiv trgovine ljudima, zaštitom ljudskih prava i reprezentativnim institucijama.

- Kako ih ne bi doživljavali kao posebne i neobične već kao sastavni dio obuke o upravljanju granicom, rodna pitanja treba da budu integrisana u sav sadržaj obuke, pored posebne obuke uvrštene u nastavni plan i program.
- Materijal za obuku treba da odgovara lokalnom kontekstu.
- Materijal za obuku treba da bude prilagođen činu i zadacima ciljne grupe i treba da sadrži instrukcije zasnovane na specifičnim zadacima i praktičnoj upotrebi. Na primjer, treba obezbijediti da se od menadžera traži da osmisle rodno odgovornu politiku/proceduru; od nadzornih organa da riješe probleme vezane za rodna pitanja, a od operativaca da identifikuju odgovarajuće rodno odgovorne prakse.
- Organizacije žena i ostale OCD treba uključiti kao izvor informacija o različitim perspektivama i primjerima sa lokalnog nivoa i kao organizacije koje mogu da polaznicima obuke predstavljaju procese upućivanja žrtava.
- Kada službenici sa visokim činom pohađaju obuku to povećava posvećenost temama koje se predaju.
- Treba omogućiti redovno održavanje kurseva za obnavljanje znanja i obezbijediti povratne informacije, vrednovanje i reviziju održane obuke.

4.3 Stvaranje reprezentativnijih institucija nadležnih za upravljanje granicama

Agencije na granici i ostale institucije sektora bezbjednosti su pod pritiskom da zaposle i zadrže u službi kvalifikovane kandidate, pri čemu se tradicionalnim strategijama za zapošljavanje često zapostavljaju žene kao potencijalni kandidati. Kao što je naglašeno u poglavlju 3.3, postoje mnoge koristi od većeg zapošljavanja žena, njihovog zadržavanja u službi i profesionalnog napredovanja. Kako bi se povećalo učešće žena, neophodno je preduzeti aktivne korake, ali je ono ostvarljivo. Na primjer, Policijske uprave u Albukerkiju i Tuskonu, u SAD-u, su povećale procenat žena regruta sa 10% na 25% u Albukerkiju i sa

10% na 29% u Tuskonu, tako što su primijenile posebne strategije za zapošljavanje i zadržavanje žena u službi.³³

Procjene

Kako bi se obezbijedilo reprezentativno zapošljavanje i zadržavanje u graničnoj službi, od koristi mogu da budu različite vrste procjena. Procjene se mogu usredsrijediti na: radnu sredinu, stepen i vrste seksualnog uznemiravanja, kao i prepreke pred i mogućnosti za veće zapošljavanje žena, njihovo zadržavanje u službi i profesionalno napredovanje. U proces procjene treba da budu uključeni učesnici iz različitih oblasti, poput žena i muškaraca sa svih nivoa u službi kao i civili izabrani među potencijalnim regrutima – zato što viđenje vanjskih učesnika o radnoj sredini u graničnoj službi može da bude moćan faktor za djelotvorno zapošljavanje.

Kada se tokom procjene od zaposlenih traži da objelodane osjetljive informacije o sebi, svojim kolegama i upravi, pri tom im se mora obezbijediti anonimnost. U slučajevima kada je to moguće, procjenu treba da sprovedu vanjski stručnjaci/institucije. Međutim, sprovođenje ovakve procjene moraju da javno podrže više upravljačke strukture.

Inkluzivne politike i prakse zapošljavanja žena

U agencijama nadležnim za upravljanje granicama mogu da postoje prepreke većem zapošljavanju žena. Ako su agencije za sprovođenje zakona poznate po neprijateljstvu, diskriminaciji i uznemiravanju službenica, žene se neće ni prijavljivati. U ostale specifične izazove za zapošljavanje u službama za upravljanje granicama spadaju: velika mogućnost da mjesto dužnosti bude udaljena i izolovana lokacija gdje su uslovi rada teški i nepovoljni, do kojeg je prevoz ograničen i gdje se radi u grupi sa velikim brojem muških kolega. U mnogim državama, takvi uslovi se smatraju neodgovarajućima za žene.

Vidi Priručnik o procjeni, nadgledanju i vrednovanju RSB-a i rodnim pitanjima

Sugestije za veće zapošljavanje žena

- Razmotriti kriterijume odabira kandidata kako bi oni odražavali stvarne vještine i znanje koji su neophodni za izvršenje datih zadataka.
- Obezbijediti da u opis posla budu uvrštene sve neophodne vještine – uključujući one koje se i tradicionalno smatraju „ženskim“ – npr. sposobnost komunikacije sa različitim članovima zajednice; sposobnost da se umire nasilne situacije i da se posreduje u sporovima; sposobnost da se saraduje sa ostalim agencijama; sposobnosti rješavanja problema.
- Odrediti kvotu kod zapošljavanja žena – na primjer 20%.
- Pregledati promotivni materijal za zapošljavanje i obezbijediti da on uključuje fotografije i muškaraca i žena i naglašava ravnopravan tretman, raznolikost nadležnosti i zadataka.
- Obučiti referente za kadrove o strategijama za zapošljavanje žena, i žene i muškarce (ukoliko je moguće iz svih relevantnih etničkih/geografskih/vjerskih grupa) uključiti kao referente za kadrove u komisije koje vrše intervjuisanje kandidata za posao.
- Obezbijediti da članovi komisije koji intervjuišu kandidate prođu obuku o jednakim mogućnostima i da ne postavljaju pitanja koja kandidate diskriminišu na osnovu pola (npr. „Da li planirate dijete?“).
- Pokrenuti kampanju za informisanje javnosti kojom će se žene podstaći na prijavljivanje i koja će promijeniti svaki negativan društveni stav prema učešću žena u graničnim službama.
- Razmotriti nove mogućnosti za zapošljavanje i stacioniranje poput isključivo ženskih jedinica i timova sastavljenih od muža – žene ili brata – sestre onim društvima u kojima bi ovo doprinijelo da regrutovanje žena u granične službe bude prihvatljivije u društvu.
- Prije odabira kandidata treba ponuditi kurseve za obuku, kako bi se nedovoljno zastupljenim grupama pomoglo da ispoštuju postavljene kriterijume (npr. posebna fizička obuka za žene, obuka za vozače).
- Opredijeliti sredstva za nadgledanje i vrednovanje uticaja koji ima zapošljavanje većeg broja žena na odgovornim funkcijama u sistemu upravljanja granicama.

Zadržavanje žena u službi

Jedan od razloga zbog kojeg postoji predrasuda prema zapošljavanju žena u graničnoj službi je pitanje njihovog zadržavanja u toj službi. Navodi se da žene neće pokazati istu posvećenost poslu kao muškarci i da je vrlo vjerovatno da će napustiti službu kako bi se brinule o djeci i porodici. Međutim, stvarnost na tržištu rada je takva da je i muškarcima i ženama potrebno da zadrže posao i ukoliko poslodavci omoguće podsticajne mjere za zadržavanje na poslu i politiku usklađenosti profesionalnog i porodičnog života, i u njihovom je interesu i u interesu zaposlenog da ostane na poslu. Gubitak osoblja može dosta da košta instituciju, u smislu gubitka institucionalne stručnosti i iskustva, gubitka kontinuiteta, timskog morala i ljudi usko specijalizovanih za konkretan posao.

Sugestije za veće zadržavanje žena u službi

- Ženama treba obezbijediti jednake plate, doprinose, penzije i ostale nadoknade koje nijesu direktno vezane za platu.
- Žene treba da se zapošljavaju na pozicijama na kojima postoji mogućnost za profesionalni napredak, umjesto da budu samo zaposlene na početnom nivou i poslovima na nižim pozicijama i sa manjom platom.
- Treba razviti posebne strategije za zadržavanje žena u službi.
- Treba osnovati programe za mentorstvo i udruženja zaposlenih žena (vidi Odjeljak 10).
- Treba obezbijediti adekvatne prostorije i opremu za žene, uključujući posebna kupatila i svlačionice, kao i uniforme.
- Treba obezbijediti da žene imaju pristup i da su obučene da voze sve tipove prevoznih sredstava koja stoje na raspolaganju graničnoj službi.
- Aranžmani za stacioniranje, poput obezbjeđivanja da žena uvijek bude poslata u misiju uz makar još jednu ženu, mogu unaprijediti njihove uslove rada.
- U slučajevima gdje je to kulturno prihvatljivo, treba razmotriti osnivanje isključivo ženskih jedinica ili radnih tijela, kojima bi mogli biti dodijeljeni specifični zadaci, kao što je npr. vođenje pasa tragača.
- Treba sprovoditi izlazne intervjue kada žene odluče da napuste službu kako bi se identifikovali njihovi razlozi za takvu odluku.

Politike usklađenosti profesionalnog i porodičnog života su od suštinskog značaja dao bi se u službi zadržali kvalifikovane žene i muškarci i kako bi se unaprijedila efikasnost njihovog rada. U ove politike spadaju:

- fleksibilno radno vrijeme uz mogućnosti rada samo pola radnog vremena i podjele posla;
- adekvatan porodijski i roditeljski odmor;
- mogućnost za dobijanje uniforme prilagođene trudnicama;
- lagana zaduženja za trudnice koja su, takođe, povezana sa normalnim uslovima za unaprjeđenje na poslu, povećanje plate i dobijanje ostalih dodataka;
- politika za povratak na isto radno mjesto za žene koje žele da se nakon porođaja vrate na posao;
- omogućavanje jaslica za djecu i pristup dnevnom boravku za djecu u samoj instituciji ili u njenoj blizini.

Profesionalni napredak ženskog osoblja

Mjere kojima se obezbijeduje da žene i muškarci imaju jednake mogućnosti za profesionalni napredak u službama za upravljanje granicama su sljedeće:

- Revizija kriterijuma za unaprjeđenje na poslu kako bi se obezbijedilo da oni obuhvataju sve neophodne vještine – npr. vještinu rješavanja problema, rada sa zajednicom, sprječavanja kriminala i upućivanja žrtvi na socijalne službe.
- Obezbjedivanje jasnih, transparentnih i objektivnih standarda za procjenu posla i procjene radnog učinka.

Odjeljak 10

Evropska mreža policijskih službenica³⁴

Evropska mreža policijskih službenica (EMPS) je regionalno udruženje službenica koje rade na sprovođenju zakona. U saradnji sa kolegama iz institucija za sprovođenje zakona u zemljama članicama, EMPS ima zadatak da omogući sprovođenje pozitivnih promjena vezanih za integraciju rodni pitanja i za upravljanje različitostima u društvu i da u najvećoj mogućoj mjeri unaprijedi poziciju žena.

Ključni ciljevi EMPS su:

- Podići svijest javnosti i razumijevanje pitanja koja imaju uticaj na položaj žena u policijskim službama u Evropi.
- Omogućiti i doprinijeti diskusijama o pitanjima koja se tiču i

muškaraca i žena policijskih službenica.

- Podstaci i doprinijeti jednakoj zastupljenosti muškaraca i žena na svim nivoima unutar policijskih organizacija.
- Razmijeniti informacije o najboljim praksama koje se primjenjuju u organizacijama za sprovođenje zakona, o trenutno važećim pitanjima, novim pristupima, inicijativama i mjerama.
- Djelovati kao evropski ekspertska centar, kako bi se stimulisala i usaglasila saradnja između različitih policijskih organizacija i odgovarajućih mreža u vezi sa integracijom rodni pitanja, upravljanjem različitostima i pitanjima ravnopravnosti.

- Procjena ispita čije polaganje je uslov za napredovanje u službi kako bi se eliminisala rodna pristrasnost.
- Obezbeđivanje jednakih mogućnosti za obavljanje željenih zadataka i obuku na poslu i za žene i za muškarce.
- Ukoliko se žene ne prijavljuju za unapređenje na poslu, treba sprovesti istraživanja zbog čega se ovo dešava i primijeniti mjere kojima bi se prevazišle identifikovane prepreke.

4.4 Jačanje nadzora civilnog društva

Beneficije saradnje sa OCD, uključujući organizacije žena, se razmatraju u Poglavlju 3.4, a one vezane za trgovinu ljudima u Poglavlju 4.1.

Jačanje **nadzora civilnog društva** nad upravljanjem granicama može da bude ključni dio reformskog procesa kojim se postiže odgovornost i izgrađuje povjerenje javnosti u granične službe. Mehanizmi za nadzor kome civilno društvo može da pruži svoj doprinos obuhvataju nezavisne komisije za pregled stanja na granici, komisije za ljudska prava i ombudsmene. Pripremanje dodatnih izvještaja koji se podnose međunarodnim organima za ljudska prava može da u centar pažnje dovede ljudska prava na granicama, na međunarodnom nivou i da otvori dijalog između vlada i organizacija civilnog društva o ovim pitanjima. Jednaka zastupljenost muškaraca i žena u strukturama koje vrše nadzor, učesće organizacija žena i uključivanje rodni pitanja, poput trgovine ljudima i rodnog nasilja, jačaju nadzor nad radom graničnih službi.

Sugestije za unapređenje rodno odgovornog nadzora civilnog društva

- Treba OCD dati priliku da posjete određeni broj graničnih područja kako bi se upoznale sa uslovima koji na njima vladaju, okolnostima i zadacima.
- Treba obezbijediti obuku OCD, uključujući organizacije žena, o praksi koja se primjenjuje u upravljanju granicama.
- Treba sarađivati sa OCD kako bi se prikupili podaci o rodnom nasilju i sprovela procjena, u smislu rodne svjesnosti granične policije, carine i imigracionih službi.
- Treba sarađivati sa OCD kako bi procedura podnošenja žalbi bila dostupna svima i javno publikovana.

5 Integracija rodni pitanja u upravljanje granicama u specifičnim kontekstima

5.1 Zemlje u postkonfliktnom periodu

U periodu oružanog sukoba i sporova među državama, granice mogu da postanu u velikoj mjeri militarizovane i osporavane oblasti, mjesta na kojima se dešavaju nasilje i kršenje ljudskih prava i mjesto na kome dolazi do velikog kretanja stanovništva.

Moguće je da su službenice policije i granične uprave u periodu prije konflikta činili loše obučeni regruti i paravojne snage naoružane teškom artiljerijom čiji je prioritet bila odbrana, a ne bezbjednost i sigurnost stanovništva. U periodima nakon konflikta, institucije sektora bezbjednosti, uključujući granične službe, se najvjerojatnije nalaze u rasulu i diskreditovane su kod javnosti. Službenici sektora bezbjednosti često napuštaju svoje pozicije iz straha od odmazde, beže u egzil, napuštaju zemlju kao izbjeglice ili se pridružuju oružanim snagama teritorijalne odbrane. Uobičajeno je da se granične službe sastoje isključivo od muškaraca.

Postkonfliktna reforma upravljanja granicom može da bude izuzetno osjetljiv proces usljed sporova oko granice i činjenice da granicu kontrolišu lokalne naoružane grupe. U mnogim slučajevima, sistem upravljanja granicom će se morati izgrađivati od iz početka. Neki od najbitnijih prioriteta u reformi upravljanja granicom su demilitarizacija i razminiranje granica, sprječavanje ilegalne trgovine oružjem, kao i obezbjeđivanje zaštite izbjeglicama i raseljenim licima.³⁶

Ilegalni prelasci nezaštićenih granica su uobičajena pojava tokom rata, ali muškarcima borcima – koji se najčešće identifikuju kao osobe koje nose oružje – će najvjerojatnije biti dozvoljeno da se vrate u svoju rodnu zemlju, bez obzira na status koji imaju u zemlji domaćinu, što će biti sprovedeno kao dio programa za razoružavanje, demobilizaciju i reintegraciju boraca. Nasuprot tome, žene borci su često isključene iz ovakvih programa, a njima je posebno neophodno da im granične

„Mreža za graničnu akciju“, u saradnji sa organizacijama iz zajednica pograničnih država SAD-a, je razvila set „Smjernica za sprovođenje alternativne pogranične politike i prakse“. Smjernice uključuju pitanja odgovornosti i nadzora i obuhvataju sljedeće elemente: granične operacije, tehnologiju i infrastrukturu, carinske luke, ograđivanja granica, raspodjelu sredstava za sprovođenje zakona, militarizaciju granice, bezbjednost zajednice, pritvaranje i deportaciju.

„Mreža za graničnu akciju“ je, u junu 2006. godine, podnijela izvještaj

o promatranju Komisiji za ljudska prava kojim se dokumentuje kršenje ljudskih i građanskih prava u pograničnoj oblasti između SAD-a i Meksika. Osim ovoga, izvještaj je predstavila i Interameričkoj komisiji za ljudska prava.

Vidi Priručnik o nadzoru civilnog društva nad sektorom bezbjednosti i rodnim pitanjima

vlasti zaštite ljudska prava i da im se izdaju odgovarajuća imigracijska dokumenta - uz mjere saradnje sa lokalnim organizacijama žena koje bi im obezbijedile podršku.

Militarizovanu postkonfliktnu sredinu često karakterišu povećani nivo prostitucije i trgovine ljudima. Međutim, postkonfliktnu sredinu često karakteriše povećano ukrštanje rodnih uloga, dijelom usljed sve većeg broja žena koje postaju glave kuće i sve većeg broja žena bivših boraca, usred tekućeg reformskog procesa kojim se otvara prostor za promjene na polju zakonodavstva, politike i kadrovske politike.

Neki od izazova pred integracijom rodnih pitanja u reformu upravljanja granicama u postkonfliktnom periodu obuhvataju sljedeće:

- Granice često ostaju osporavane i potencijalno opasne oblasti još dugo vremena po okončanju konflikta i mogu se smatrati „previše opasnim“ mjestima za žene, da bi one uopšte radile na njima.
- Granice su nesigurne usljed prisustva velikog broja raseljenih lica uz koje su se pojavili predatori, banditi i trgovci ljudima.
- Rodno nasilje nad ženama i djevojkama nezaustavljivo raste u sredini gdje nema nadzora i u kojoj vlada nekažnjivost.
- Prioritet se obično daje opštoj reformi policijske službe, pri čemu se odlaže reforma specijalnih jedinica, poput granične policije.
- Početni naponi na regrutovanju žena često gube na svojoj jačini kako se život vraća u „normalu“, a na snazi gubi i pritisak sa međunarodnog nivoa da se obezbijedi jednaka zastupljenost muškaraca i žena.

Mogućnosti/sugestije

- Reformom sektora bezbjednosti, koja je zagarantovana u mirovnim sporazumima ili radom mirovnih misija, i međunarodnom pažnjom, mogu se obezbijediti sredstva za reformu upravljanja granicama. Posebno međunarodni akteri mogu da budu voljni da podrže mjere na integraciji rodnih pitanja i povećanju regrutovanja žena u procesu reforme upravljanja granicama.
- Savjetnici za rodna pitanja koji rade u međunarodnim organizacijama i državnim institucijama mogu da daju podršku inicijativama za integraciju rodnih pitanja u proces upravljanja granicama.

- Kada se sistem upravljanja granicama izgrađuje od nule, stvara se mogućnost da se postave ciljevi vezani za zapošljavanje žena i da se rodna pitanja integrišu na samom početku formulisanja politike i protokola, u osmišljavanje operativnih programa i u obuku (vidi Odjeljak 12).
- Izmijenjene rodne uloge i društvena struktura mogu da olakšaju regrutovanje žena; može se desiti da su žene tokom perioda konflikta stekle organizacione vještine i vještine predvođenja.

5.2 Zemlje u tranziciji

Tranzicija u ovom kontekstu, uopšteno rečeno, podrazumijeva prijelaz iz jedne vrste političkog/ ekonomskog sistema u drugi – obično se radi o prelasku iz autoritarnog, centralizovanog sistema u demokratski sistem i ekonomiju slobodnog tržišta. U Centralnoj i Istočnoj Evropi prijelaz se dešava iz socijalističkog u neoliberalni kapitalistički sistem, kao što je slučaj i sa Centralnom Azijom (vidi Odjeljak 13). Ovdje je policija ranije imala tijesne veze sa političkim liderima i državnim institucijama i njena uloga je prije svega bila političke prirode. Ovo je podrazumijevalo strogo kontrolisane granice, primjenu represivne taktike kako bi se građani držali pod kontrolom i usredsređivanje na odbranu od spoljnih uticaja. Trgovina sa inostranstvom i kretanje ljudi su bili strogo ograničeni. U državama poput Mađarske, vojska je izvršavala dužnosti kontrole granica i kontrole prekograničnog saobraćaja. U nekim periodima, pojedini djelovi granica su bili minirani, ograđivani i kroz takvu ogradu je sprovedena struja.³⁷ Uspostavljane su prilično velike „zone zabrane kretanja“, a u kojima je ulazak bio dozvoljen samo uz pratnju policije ili uz posjedovanje specijalne dozvole.

U mnogim slučajevima, uz prelazak na demokratski režim i ekonomiju slobodnog tržišta, žene u Istočnoj Evropi, na Kavkazu i u Centralnoj Aziji su u velikoj mjeri pretrpjele gubitak posla, sve veću pojavu slabo plaćenih poslova, u zvaničnom i nezvaničnom sektoru, kao i značajna smanjenja na polju socijalne zaštite. Kako se u velikoj mjeri povećavalo siromaštvo, urušavala se mogućnost pristupa zdravstvenim službama, a uz sve to je paralelno dolazilo do ponovnog pojavljivanja tradicionalnih ženskih uloga po kojima su one prvenstveno domaćice i osobe koje vode brigu o porodici.

Neki od izazova pred integracijom rodnih pitanja u reformu upravljanja granicama u zemljama u tranziciji obuhvataju:

- Velike, mobilisane granične režime koji se plaše gubitka vlasti i kontrole.
- Neadekvatno razminiranje u pograničnim oblastima sprječava žene i muškarce da obavljaju porodične obaveze i aktivnosti u zajednici.
- Precjenjivanje kapaciteta nove granične službe da reguliše proces imigracije i carinske aktivnosti, što dovodi do negativnih posljedica po imigrante.
- Zahtjevi od strane organizovanog kriminala prema službenicima na granici da im čine ustupke i da im pomognu ilegalnim aktivnostima.
- Zemlje u tranziciji su često zemlje porijekla žrtava trgovine ljudima.
- Velika je vjerovatnoća da će žene zaposlene u graničnoj službi tretirati kao „autsajdere“.

Mogućnosti/sugestije

- Inicijative za reformu upravljanja granicama, uz ciljeve za učlanjenje u NATO i EU, mogu da budu polazne tačke za integraciju rodnih pitanja i za povećanje zastupljenosti žena.
- Timovima sastavljenima isključivo od žena ili mješovitim timovima se mogu dodijeliti zadaci vođenja novih službi- kojima je neophodno pristupiti na nov način i organizovati obuku, kao npr. timova koji vode pse tragače.
- U nekim od zemalja u tranziciji, sovjetsko nasljeđe obuhvata ravnomjerniju zastupljenost žena i muškaraca u institucijama sektora bezbjednosti, što bi moglo da posluži kao osnova za zapošljavanje većeg broja žena u službe za upravljanje granicama.

5.3 Zemlje u razvoju

„Stanje na [nigerijsko-beninskoj] granici je uvijek haotično, neprijateljsko i neprijatno, što pokazuje visok nivo nesigurnosti.“⁴⁰

U zemljama u razvoju, ključno pitanje je nedostatak sredstava za reformu graničnih službi. Nedovoljno sredstava za rezultat ima nedovoljan broj službenika u graničnoj službi, nedostatak opreme i lošu obuku. Ovo doprinosi stvaranju sredine u kojoj, u zamjenu za platu i ostale naknade, zvaničnici graničnih službi postaju korumpirani i traže ilegalno plaćanje za bezbjedan prelazak ljudi i robe preko granice. Granice na kojima nema dovoljnog broja policijskog osoblja i nad kojima nema dovoljno nadzora, omogućavaju između zvaničnika graničnih službi i kriminalaca kao i ostalih ilegalnih formacija. Kriminalci većinom raspolažu najnaprednijim tehnologijama imaju provjerene, fleksibilne mogućnosti prevoza i finansijska sredstva da potkupe čuvare na granicama.

Nedovoljno razvijena saobraćajna infrastruktura može da dovede do stvaranja dugačkih redova na kopnenim granicama koje, posebno za trgovce, predstavljaju glavne putne pravce. Iznude i dugi periodi čekanja podstiču strah od krađe i predstavljanju prijetnju bezbjednosti robe i ljudi. Muškarci vozači na dugim rutama koji nose velike svote gotovine sa sobom kako bi platili mito ili nelegalne „poreze“ su u posebnoj opasnosti. Nezaposlenost, koja je glavni izazov u društvima u razvoju u kojima je privreda slabo razvijena, rezultira velikim brojem ljudi koji prelaze granice u potrazi za obrazovanjem, zaposlenjem i boljim mogućnostima za život negdje drugo.

Od ispitanika istraživanja CLEEN-a, koje je sprovedeno 2007. godine u Zapadnoj Africi, žene iz tri države

Odjeljak 12

Zapošljavanje u Graničnoj i pograničnoj policiji Kosova

Odmah po okončanju rata na Kosovu, učinjeni su značajni napor da se žene kao kadeti regrutuju u novi program osnovne policijske obuke. Kao i u svakom postkonfliktnom kontekstu, mnogi bivši policijski službenici su ili nestali ili su ubijeni tokom rata, a neki su postali poznati po svom prethodnom diskriminatorskom ponašanju i sklonosti ka zlostavljanju.

Cilj je bio da se policijski službenici sa lokalnog nivoa što je prije moguće pošalju na ulicu. Bilo je neophodno da se sprovede bezbjednosna provjera prijavljenih kandidata, ali se to u većini situacija pokazalo kao neizvodljivo jer su lična dokumenta i podaci o prethodnom zaposlenju bili ili uništeni ili izgubljeni. Početni kursevi su bili osnovni – šest nedjelja predavanja nakon čega je uslijedilo upućivanje na službenike civilne policije UN-a koji su sprovodili praktičnu obuku kadeta za policijsku službu.

Značajan broj demobilisanih pripadnika Oslobođilačke vojske Kosova je regrutovan, uglavnom su to bili muškarci ali i žene civili. Tokom prvih nekoliko godina zabilježeno je da je 33% žena završilo date kurseve. Nakon toga, ovaj procenat je opao: nije se svakoj ženi svidio posao, neke su napustile službu kada su oformile porodicu, dok su ostale dobile bolje poslovne ponude negdje drugo. Danas procenat žena u policiji Kosova iznosi oko 14%.

Granična i pogranična policija Kosova je kasnije formirana. Granice i pogranične oblasti u ovakvim konfliktima - posebno na Balkanu, uz

neriješeni status Kosova - su politički osjetljiva tema. U početku je obuku obavljala civilna policija UN-a, kojoj su bile dodijeljene nadležnosti za čuvanje granice. Evropska agencija za obnovu je, 2006. godine, je finansirala jednogodišnji projekat koji je sproveo Međunarodni centar za razvoj migracione politike (ICMPD), kako bi se osnovala Jedinica za obuku Granične i pogranične policije (JOGPP). Ovaj projekat je obuhvatio standardne operativne procedure za ovu jedinicu, izbor osam instruktora i sprovođenje prilagođenog kursa za obuku budućih instruktora. Glavni cilj projekta je bio da se naprave tri prilagođena kursa za obuku za osnovni nivo, vođe timova i komandni nivo.

U JOGPP nema zaposlenih žena, uprkos tome što su se viši zvaničnici granične policijske službe obavezali da će žene biti uključene i uprkos značajnim naporima koji je uložio ICMPD. Međutim, žene čine 26% službenika koji sprovode obuku na terenu, koji rade u pograničnim područjima i od kojih će se očekivati da u buduće sprovedu direktnu obuku na poslu. Napori da se one ubijede da se pridruže JOGPP nijesu urodili plodom. Navedeni razlozi za to su bili sljedeći: a) zadovoljstvo trenutnim poslom i lokacijom; b) porodica joj ne dozvoljava da radi daleko od kuće; c) udaja, pri čemu muž insistira na tome da radi blizu kuće.

U januaru 2007. godine, od ukupnog broja od 1.009 službenika granične policije, njih 76 su bile žene. General koji se nalazi na čelu ove službe je žena.

(Benina, Gane i Nigerije) konstantno naglašavaju da su, u kontaktu sa agentima policije, imale daleko negativnije iskustvo nego li muškarci. 38% od ukupnog broja ispitanika – najveće pojedinačne grupe u istraživanju – su bile žene trgovci i prodavačice, što je pokazalo da je mobilnost žena uvećana i u kojoj mjeri je njihovo mjesto u lokalnoj ekonomiji važno.⁴¹

U mnogim slučajevima, nema statističkih podataka, ali se vjeruje da je procenat žena zaposlenih u graničnoj službi u zemljama u razvoju ili mali ili ravan nuli.

Neki od izazova za integraciju rodni pitanja u reformu upravljanja granicama u zemljama u razvoju obuhvataju sljedeće:

- Nedostatak državnih sredstava i nadzora može da doprinese visokom stepenu korupcije, a neznatnom sprječavanju i preuzimanja odgovornosti za kršenje ljudskih prava od strane službenika nadležnih za upravljanje granicama.
- Može se desiti da se prednost pri zapošljavanju da velikom broju nezaposlenih muškaraca, čime se žene potpuno isključuju.
- Bezakonje, nasilje i kriminal na ili u blizini pograničnih područja može da odvraća žene od rada u graničnoj službi.
- Uticaj siromaštva i borba za opstanak porodice mogu mnogim ženama da onemogućavaju dostupnost obrazovanja.
- Nedostatak zakonodavnog okvira o rodnoj ravnopravnosti.

Mogućnosti/sugestije

- Razvojne inicijative koje se fokusiraju na zajednice koje žive u pograničnom području i na upravljanje granicama, mogu da budu polazna tačka za veću integraciju rodni pitanja i zapošljavanje žena.
- Sve veći broj putnika, bez obzira na to da li su one imigranti ili trgovci, i ekspanzija trgovine djevojkama i ženama, mogu biti navedeni kao razlozi za zapošljavanje ženskog kadra i njihovo zadržavanje u službi.

5.4 Razvijene zemlje

U razvijenim zemljama, u proteklih nekoliko godina, pažnja se kod upravljanja granicama usredsređivala na to da granična služba predstavlja zajednice kojima služi i narode sa kojima treba da radi na granicama. Uz pojavu kritika usljed ophođenja prema pojedincima na osnovu njihove rasne pripadnosti, i dalje je ostao pravi izazov da se uspostavi odgovarajuća ravnoteža potrebe za odgovorno otkrivanje i identifikaciju potencijalnih članova ekstremističkih/terorističkih/kriminalnih grupa i obezbjeđivanja poštovanja građanskih sloboda i ljudskih prava.

Skandali vezani za korupciju, prekomjernu upotrebu sile i seksualno uznemiravanje su finansijski dosta koštali i ugrozili ugled službi za sprovođenje zakona u mnogim razvijenim zemljama. Na primjer, u Kanadi, loše vođen slučaj navodnog teroriste koji je kasnije deportovan iz SAD-a i bio mučen u Siriji, je doprinio ozbiljnom opadanju ugleda savezne policije, čime je podstaknuta opšta zabrinutost za ličnu bezbjednost i nepovjerenje u razmjenu informacija između granične policije i ostalih policijskih službi.⁴²

Globalizacija je dovela do povećanja kretanja raznolike populacije i migracija je postala primamljivija, bilo da je legalna ili ilegalna, za sve one koji žive u siromaštvu. Žene u sve većem broju migriraju u razvijene zemlje u potrazi za zaposlenjem, kako bi mogle da izdržavaju porodicu. Migraciona politika i njena primjena od strane graničnih službi i dalje ostaje teško i često sporno pitanje. Ostaje da se riješe i ostala pitanja od velike važnosti poput zakonitog pritvaranja, prava izbjeglica, azilanata i migranata i kontrole prekograničnog prebacivanja droga, oružja i ljudi (vidi Odjeljak 14).

U neke od izazova za integraciju rodni pitanja u reformu upravljanja granicama u razvijenim zemljama spadaju:

- Struktura vlasti, vrijednosti i pristup reformi sektora bezbjednosti kojima se prednost daje militarizaciji, a ne bezbjednosti ljudi.
- Politička preokupacija terorizmom i strah od imigranata podrivaju ljudska prava na granicama, posebno u vezi sa odnosom prema pojedincima na osnovu njihove

Odjeljak 13

Reforma upravljanja granicama u Centralnoj Aziji

Kada su centralnoazijske republike postale nezavisne države "...granice koje su odjednom postale međunarodne su dobile na važnosti. Do tada postojeće industrijske i saobraćajne veze su poremećene. Kontrola nad teritorijom je podrazumijevala kontrolu sredstava i bolju stratešku poziciju. One etničke grupe koje su dugo vremena išle kod porodice i prijatelja preko granice su postale izolovane i često su im bile neophodne vize, a suočavale su se i sa ostalim problemima vezanim za ulazak u drugu državu."³⁸

Pet država bivšeg Sovjetskog Saveza u Centralnoj Aziji su morale da razviju kapacitete za upravljanje novim granicama, pogotovu onima sa Avganistanom, Kinom i Iranom. Za unaprijeđenje trgovine i saobraćaja u regionu i zarad borbe protiv prekograničnog kriminala – tajne imigracije, pranja novca, trgovine drogama, krijumčarenja oružja i terorizma – trebale su im međunarodna pomoć i saradnja.

EU ima ključnu ulogu u finansiranju putem projekta pod nazivom „Granice ljudskog lika”.³⁹ Osnovni ciljevi projekta su da se omogućuje postojanje regionalne bezbjednosti i stabilnosti, iskorišteni siromaštvo i razvije tješnja regionalna saradnja sa EU. Veliki dio političke motivacije za pokretanje ovakvog projekta leži u velikoj zabrinutost zbog raširene ilegalne trgovine narkoticima u regionu. EU uvodi integrisane metode upravljanja granicom koje će se usredsređivati na legitimnu trgovinu i tranzit, uz pojačanu bezbjednost, a uz pojednostavljenu proceduru provjere dokumenata i vozila na „jednom šalteru za sve provjere“. Granične službe se obučavaju da pređu sa principa sovjetske statične vojne straže, koja se na granicama smjenjivala u fiksnim intervalima, na interagencijski rad mobilnih, profesionalnih snaga koje posjeduju neophodne vještine komunikacije i prikupljanja obavještajnih informacija.

Odjeljak 14

Sjevernoamerički sporazum o slobodnoj trgovini (NAFTA)

Glavni cilj NAFTA-e, trgovinskog sporazuma između Kanade, Meksika i SAD-a, je da se omogući protok robe, kapitala i usluga – ne i ljudi. Vrijednost trgovine, na dnevnoj osnovi, između SAD-a i Kanade iznosi 1,2 milijarde američkih dolara, u poređenju sa 7,3 miliona američkih dolara između SAD-a i Meksika. Reformski procesi sprovedeni na ove dvije granice su se razlikovali u velikoj mjeri.

Za SAD, ilegalna trgovina drogama, oružjem i imigrantima predstavlja dominantno pitanje na kojem se zasniva njihova veza sa Meksikom. Granicu sa Meksikom karakteriše žičana ograda, ogromno povećanje broja čuvara i militarizovana sredina.

Nasuprot tome, SAD i Kanada su dogovorile primjenu pristupa „pametne granice“. Ovo obuhvata unaprijed dogovoren proces odvijanja komercijalnog saobraćaja (FAST) i sistem kojim se pojedincima mora

unaprijed odobriti prelazak granice (NEXUS), što je za rezultat imalo harmonizovano i usmjereno odobravanje komercijalnog saobraćaja. Međuagencijske radne grupe i timovi, zajednička lokacija carinske i imigracione službe, koordinacija izdavanja dokumenata i uvođenje projekata za izometrijsku identifikaciju (skeniranje mrežnjače oka i otisaka prstiju) su ubrzali kretanje putnika. U SAD-u, preklapanje nadležnosti između mnogobrojnih konkurentskih agencija i dalje ostaje problem, dok je Kanada, 2002. godine, osnovala Ministarstvo za javnu bezbjednost koje je nadležno za carinsku i graničnu službu.

Upravljanje granicom između SAD-a i Kanade, koja je najduža kopnena granica na svijetu između dvije države (8.850km) sa 132 legalna granična prijelaza je relativno besprekorno, dok na granici između SAD-a i Meksika, sa samo 25 legalnih graničnih prijelaza, i dalje dominira strah od kriminala i nasilja.

rasne pripadnosti i prava radnika migranata.

- Potražnja za sofisticiranom tehnologijom, opremom za sprovođenje istraga i promatranje u okviru upravljanja granicama odvlači sredstva od rodno odgovornih inicijativa.
- Nesklonost pozitivnoj akciji/kvotama u državama koje smatraju da su riješile probleme vezane za rodnu ravnopravnost ili, pak, smatraju je to oblast u koju vlada ne treba da se miješa.

Mogućnosti/sugestije

- Usredsrijediti se na vrijednosti vezane za uslužne djelatnosti i vještine koje se tradicionalno pripisuju ženama.
- Pritisak javnosti za obezbjeđivanje rodne, rasne i etničke raznolikosti u službama za sprovođenje zakona stvara idealnu priliku za rješavanje rodni pitanja.
- Obezbijediti postojanje zakonskih struktura kojima se garantuju prava na ravnopravno zapošljavanje muškaraca i žena, što može da dovede do unapređenja punog i ravnopravnog učešća i muškaraca i žena u radu graničnih službi.
- Osmisliti i sprovesti obuku o „kulturnoj osjetljivosti“ kao dijela standardne obuke za upravljanje granicama, kako bi se omogućila zaštita ljudskih prava žena i muškaraca.

6 Ključne preporuke

Međunarodna zajednica

1. Treba zatražiti uključivanje žena, stručnjaka za rodna pitanja i predstavnicu organizacija žena u procjenu, kreiranje, sprovođenje, nadgledanje i vrednovanje procesa reforme upravljanja granicama.
2. Treba podržati integraciju rodni pitanja i povećano zapošljavanje, zadržavanje na poslu i profesionalno napredovanje žena u svim procesima reforme upravljanja granicama.
3. Treba primijeniti programe za izgradnju kapaciteta kojima bi se uvećala sposobnost organizacija žena i ostalih organizacija civilnog društva da na djelotvoran način nadgledaju rad granične policije, carine i imigracione službe.

Vlada

4. Treba pregledati i revidirati politike, procedure i protokole upravljanja granicama, kako bi se u njih uvrstila rodna pitanja i obezbijedilo da budu orijentisani na pružanje usluga.
5. Treba izraditi i primijeniti sveobuhvatna pravila ponašanja koji se eksplicitno bave pitanjima seksualnog uznemiravanja i rodnog nasilja.
6. Treba obezbijediti da participativni reformski procesi i službe nadležne za upravljanje granicama:
 - a. u svoj rad aktivno uključuju stručnjake za rodna pitanja, organizacije žena i ostale organizacije civilnog društva kao i zajednice koje žive u pograničnim područjima;
 - b. konsultuju žene zaposlene u graničnim i ostalim bezbjednosnim službama;
 - c. sprovode kampanje za jačanje svijesti javnosti o

graničnim procedurama i ljudskim pravima.

7. Treba razviti institucionalne mehanizme kojima će se omogućiti integracija rodnih pitanja. Ovi mehanizmi treba da obuhvataju:
 - a. sistem određivanja kontakt osobe koja će nadgledati primjenu politike o rodnoj ravnopravnosti i podržavati je;
 - b. forum za rodna pitanja koji će širom date službe sprovoditi rodnu politiku, obezbijediti opredjeljivanje sredstava iz budžeta i biti sredstvo putem koga će žene prezentirati svoje stavove.
8. Treba sprovesti i vrednovati obuku za osoblje nadležno za upravljanje granicama:
 - a. obuku treba uvrstiti u širu strategiju za integraciju rodnih pitanja;
 - b. treba se fokusirati na međunarodne i domaće zakone o ljudskim pravima, posebno one koji se tiču rodnog nasilja i trgovine ljudima;
 - c. treba u ciklus obuke i upravljanja projektom uvrstiti proces evaluacije i davanja povratnih informacija, uključujući tu i rodno osjetljive pokazatelje - nakon ovoga treba da usljede analize nedostataka, revizije, sprovođenja anketa među klijentima, itd. kako bi se prikupile povratne informacije i u ciklus uvrstile ispravke/poboljšanja.
9. Treba povećati zapošljavanje, zadržavanje na poslu i profesionalni napredak ženskog osoblja:
 - a. odrediti strateške ciljeve za zapošljavanje i zadržavanje žena u službi;
 - b. pokrenuti specifičnu kampanju za zapošljavanje;
 - c. za nove regrute žene obezbijediti programe mentorstva i podrške;
 - d. osnovati udruženja ženskog osoblja;
 - e. razmotriti mogućnosti za uvođenje novih aranžmana za stacioniranje, poput isključivo ženskih jedinica.
 - f. imenovati kvalifikovane žene na visoke pozicije.
10. Treba razviti i sprovesti specifične inicijative za borbu protiv trgovine ljudima, koje će obuhvatati:
 - a. mehanizme za uspostavljanje regionalne saradnje;
 - b. učesće u nacionalnim mehanizmima za upućivanje žrtava;
 - c. sistematsko prikupljanje podataka;
 - d. međuministarsku radnu grupu sa zadatkom da očuva vidljive, najnovije informacije o inicijativama koje vlada preduzima na sprječavanju trgovine ljudima;
 - e. omogućavanje jednake zastupljenosti žena i muškaraca u svim postojećim tijelima i uključivanje stručnjaka za rodna pitanja kao članova tih tijela.

7 Dodatni izvori informacija

Korisne internet adrese

Amnesty International - <http://www.amnesty.org>

CLEEN Foundation - <http://www.cleen.org>

Coalition Against Trafficking in Women -

<http://www.catwinternational.org>

Human Rights Watch - <http://humanrightswatch.org>

No Border Network - <http://www.noborder.org>

United Nations Development Fund for Women (Razvojni fond Ujedinjenih nacija za žene) -

<http://www.unifem.org>

Uputstva za praktičnu upotrebu i priručnici

International Centre for Migration Policy Development, *Regional Best Practice Guidelines for the Development and Implementation of a Comprehensive National Anti-trafficking Response (Regionalne smjernice izvedene iz najbolje prakse za pripremu i primjenu sveobuhvatnog nacionalnog odgovora na trgovinu ljudima)*, 2005.

<http://www.stopech.sacp.government.bg/file.php?fid=160>

International Organization for Migration, *Resource Book for Law Enforcement Officers on Good Practices in Combating Child Trafficking (Izvor informacija za službenike koji rade na sprovođenju zakona o dobroj praksi u borbi protiv trgovine djecom)*, 2006.

http://www.ch.iom.int/fileadmin/media/pdf/publikation/en/resource_book.pdf

National Center for Women and Policing, *Recruiting and Retaining Women: A Self-Assessment Guide for Law Enforcement (Zapošljavanje žena i njihovo zadržavanje u službi: priručnik za samoprocjenu za službe za sprovođenje zakona)*, 2001.

<http://www.ncjrs.gov/pdffiles1/bja/185235.pdf>

Organisation for Economic Co-operation and Security, *OECD DAC Handbook on Security System Reform: Supporting Security and Justice (Priručnik OECD DAC-a o reformi sistema bezbjednosti: podrška bezbjednosti i pravdi)*, 2007.

<http://www.oecd.org/dataoecd/43/25/38406485.pdf>

United Nations, '5.40 Module on Cross-Border Population Movements', *Integrated Disarmament, Demobilization and Reintegration Standards* („Modul 5,40 o prekograničnom kretanju stanovništva“, *Integrirani standardi za razoružavanje, demobilizaciju i reintegraciju*), 2006.

<http://www.unddr.org/idders/05/40.php>

United Nations Office on Drugs and Crime, **Toolkit to Combat Trafficking in Persons (Priručnik za borbu protiv trgovine ljudima)**, 2006.

http://www.unodc.org/pdf/Trafficking_toolkit_Oct06.pdf

World Health Organisation, **WHO Ethical and Safety Recommendations for Interviewing Trafficked Women (Etičke i bezbjednosne preporuke WHO za ispitivanje žena žrtava trgovine ljudima)**, 2003.

<http://www.who.int/gender/documents/en/final%20recommendations%2023%20oct.pdf>

Članci i izvještaji

Danish Red Cross, **Good Practices in Responses to Human Trafficking: Cooperation between Civil Society and Law Enforcement in Europe (Dobre prakse reagovanja na trgovinu ljudima: saradnja između civilnog društva i organa za sprovođenje zakona u Evropi)**, 2005.

http://drk2.inforce.dk/graphics/English/Trafficking/reference_rc/1088_drk_human_manual_web%20%282%29.pdf

D'Cunha, J., UNIFEM, **Mainstreaming Gender and Rights into the Police and Criminal Justice Systems: UNIFEM Interventions (Integracija rodnih pitanja u policijski i krivični sistem: intervencije UNIFEM-a)**, 2002.

<http://www.aic.gov.au/conferences/policewomen3/lloyd.pdf>

Caparini, M. i Marenin, O., DCAF, **Borders and Security Governance: Managing Borders in a Globalised World (Granice i upravljanje bezbjednošću: upravljanje granicama u globalnom svijetu)**, 2006.

<http://se2.dcaf.ch/serviceengine/FileContent?serviceID=DCAF&fileid=C456E62F-E7AF-A552-4160-B841A360F994&lng=en>

UNICEF, **Trafficking in Human Beings, Especially Women and Children, in Africa (Trgovina ljudima, posebno ženama i djecom, u Africi)**, 2003.

<http://www.unicef-icdc.org/publications/pdf/trafficking-gb2ed-2005.pdf>

FUSNOTE

- Organizacija za ekonomsku saradnju i bezbjednost, *OECD DAC Handbook on Security System Reform: Supporting Security and Justice*. (Priručnik OECD DAC o reformi sektora bezbjednosti – Podrška bezbjednosti i pravdi). Nacrt (OECD: Pariz), 2007, str.151.
- Hills, A., 'Towards a Rationality of Democratic Border Management', *Borders and Security Governance: Managing Borders in a Globalised World*, („Na putu ka racionalizaciji demokratskog upravljanja granicama”, *Upravljanje granicama i bezbjednošću: Upravljanje granicama u globalnom svijetu*), (DCAF: Ženeva), 2006, str. 33.
- OECD, str. 151.
- Ekonomski i socijalni savjet Ujedinjenih nacija. Izvještaj generalnog sekretara. *Coordination of the Policies and Activities of the Specialized Agencies and Other Bodies of the United Nations System: mainstreaming the gender perspective into all policies and programmes in the United Nations system*, (Koordinacija politika i aktivnosti specijalizovanih agencija i drugih tijela u sistemu Ujedinjenih nacija: Integracija rodnih perspektiva u sve politike i programe sistema Ujedinjenih nacija). 12. juni 1997.
- Međunarodna organizacija rada, *A Global Alliance Against Forced Labour, (Globalne snage u borbi protiv prinudnog rada)*. Izvještaj generalnog direktora (International Labour Office: Ženeva), 2005), str.1-94.
- Glenn, J.C. i Gordon, T.J., *State of the Future, (Stanje budućnosti)*, World Federation of United Nations Associations, Vašington, sept. 2007.
- Međunarodni centar za razvoj migracione politike, 'Anti-Trafficking Training for Frontline Law Enforcement Officers', („Obuka o borbi protiv trgovine ljudima za službenike agencija za sprovođenje zakona na prvoj liniji“), (ICMPD: Beč), 2003, str.30.
- Human Rights Watch, *Borderline Slavery: Child Trafficking, (Ropstvo na granici: Trgovina djecom)*, 2003, str.13.
- Međunarodna krizna grupa, *Central Asia Border Disputes and Conflict Potential, (Nesuglasice oko granica u Centralnoj Aziji i mogućnost izbijanja sukoba)*, br.133, april 2002, str. 4.
- „Tajikistan: Gender Profile”, („Tadžikistan: rodna pitanja“), 30. dec. 2005. <http://www.womenwagingpeace.org>
- Amnesty International, *Israel and the Occupied Territories: Conflict, Occupation and Patriarchy, Women Carry the Burden*, (Izrael i okupirane teritorije: Sukob, okupacija i patrijarhat, Žene nosioci tereta), 31. mart 2005.
- Ujedinjene nacije ECOSOC, *Izvještaj specijalnog izvjestioca o nasilju nad ženama*, 26. jan. 1998, III Violence against Refugees and Internally Displaced Women, D1. Violence Against Refugee Women. (III Nasilje nad izbjeglicama i interno raseljenim ženama, D1. Nasilje nad ženama izbjeglicama).
- Falcon, S., *The Colour of Violence, (Boja nasilja)* South End Press, 2006, str.120.
- „Hiljade albanskih djevojčica i žena sa Kosova silovano od strane srpske granične policije“ *The Times*, 7. april 1999. <http://boes.org/child/tragedy/times1/html>
- Pittaway, E. i Bartolomei, L., *Issues for Burma Refugees in Thailand and along the Thai Burma border, (Problemi izbjeglica iz Burme na Tajlandu i duž granice između Tajlanda i Burme)*, University New South Wales Centre for Refugee Research i ANCORW, 2002, str. 4.
- Azijska komisija za ljudska prava, mart 2007. <http://www.ahrchk.net>
- Okechukwu, I., Beyond Declarations: Law Enforcement Officials and ECOWAS Protocols on Free Movement of Persons and Goods in West Africa, (Više od deklaracija: Službenici za sprovođenje zakona i Protokoli ECOWAS-a o slobodnom kretanju ljudi i roba u Zapadnoj Africi), (CLEEN Foundation: Lagos), 2007.
- Okechukwu, str. 6.
- Bell, J., Šef odjeljenja za bezbjednosnu saradnju, Misija OEBS-a u Albaniji, lična prepiska, maj 2007.
- Međunarodno udruženje žena u policiji, 'CBP Border Patrol Encourages Women, Minorities to Join', („CBP granična patrola ohrabruje žene i manjine da joj se pridruže“), 20. juni 2007. <http://>

- www.iawp.org/temp/borderpatrol.htm
- ²¹ Horne, P., 'Policewomen: The First Century and the New Era', („Polijske službenice: prvi vijek i nova era“), *The Police Chief*, 2006, str. 1.
- ²² Nacionalni centar za žene i policiju, *Recruiting and Retaining Women: A Self-Assessment Guide for Law Enforcement*, (Zapošljavanje i zadržavanje žena u službi: Vodič za samoprocjenu za agencije z asprovođenje zakona), NCWP, 2001, str. 22.
- ²³ UNDP Tadžikistan. <http://www.adb.org>
- ²⁴ Regionalne inicijative za borbu protiv trgovine ljudima obuhvataju:
EU je u zadatak Evropskoj agenciji za upravljanje operativnom saradnjom na spoljnim granicama zemalja članica EU (FRONTEX) dala da u svoj rad uvrsti borbu protiv trgovine ljudima. Agencija će pomoći zemljama članicama da obuču svoju nacionalnu graničnu službu, uz uspostavljanje opštih standarda za obuku.
Akcioni plan ECOWAS-a za borbu protiv trgovine ljudima podrazumijeva obuku službenika koji rade u institucijama za sprovođenje zakona zajedno sa pripadnicima NVO i specijalnih jedinica koje su zadužene za borbu protiv trgovine ljudima. Policija 10 zemalja Južne Amerike saraduje na Regionalnoj inicijativi koju je pokrenula lobistička grupa iz Perua kojim se podržava dojava informacija o trgovini ljudima putem internet sajta: <http://www.denunciatarata.org>.
Centar za inicijativu za saradnju u jugoistočnoj Evropi (SECI) se bavi rješavanjem pitanja kriminala u tom regionu, uključujući trgovinu ljudima. SECI centar podržava zemlje članice na usvajanju zakonodavstva o borbi protiv trgovine ljudima i osnivanje nacionalnih komisija za borbu protiv trgovine ljudima. Saraduje i sa Paktom za stabilnost kako bi se uklonile razlike u zakonima o borbi protiv trgovine ljudima u zemljama članicama i kako bi se obezbijedilo krivično gonjenje pripadnika kriminalnih mreža.
U širem regionu Mekonga (Burmi, Kambodži, Kini, Laosu, Tajlandu i Vijetnamu) ministarska inicijativa za borbu protiv trgovine ljudima obuhvata rad partnera iz više društvenih sektora, od individualnog do međunarodnog, na odgovoru na ovu trgovinu koji bi se fokusirao na žrtve i poštovanje njihovih prava. Sporazum potpisan 2004. godine između šest država za borbu protiv trgovine ljudima je za rezultat imao robustne operacije na spašavanju Vijetnamki koje su trebale da budu prodate kao seksualno roblje u Kinu. Policija sa obje strane granice između Kine i Vijetnama saraduje putem zajedničke obuke službenika i razmjene informacija, kao i putem izvođenja zajedničkih akcija.
- ²⁵ Prilagođeno iz: Zimmerman, C. i Watts, C., WHO Ethical and Safety Recommendations for Interviewing Trafficked Women, (Etičke i bezbjednosne preporuke WHO za ispitivanje žena žrtava trgovine ljudima), (WHO: Ženeva), 2003.
- ²⁶ OEBS/ODIHR, 'National Referral Mechanisms, Joining Efforts to Protect the Rights of Trafficked Persons, A Practical Handbook', („Nacionalni mehanizmi upućivanja žrtava, udruživanje snaga kako bi se zaštitila prava žrtava trgovine ljudima, Praktični priručnik“), 2004, str.15.
- ²⁷ Prilagođeno iz: OEBS/ODIHR, str.43.
- ²⁸ Istraživanje koje je 2006. godine sproveo UNODC je pokazalo da u 55 država Evrope, nezavisnih država Komonvelta i država Sjeverne Amerike koje su učestvovala u istraživanju: u 70% država nijesu postojali podaci o žrtvama trgovine podijeljeni po starosti i polu; u 40% država nijesu pravljene razlike između odraslih žrtava i djece; i premda su mnoge države prijavljivale pojavu trgovine ljudi radi seksualne eksploatacije, samo 49% država je prijavilo eksploataciju radi prinudnog rada: UNODC, 'Conference of State Parties to Convention Against Trans-national Crime and its Protocols', („Konferencija država potpisnica Konvencije protiv transnacionalnog kriminala i njenih Protokola“), 3. sjednica, Beč, 9.-12. okt. 2006, Nalazi GAATW panel diskusije.
- ²⁹ Obuku je organizovao Međunarodni centar za razvoj migracione politike, a finansirala ju je Evropska agencija za obnovu.
- ³⁰ Healthlink Worldwide. <http://www.maitinepal.org>
- ³¹ Treasury Board of Canada. <http://www.tbs-sct.gc.ca>
- ³² Materijal za obuku je, po narudžbi Evropske agencije za obnovu, izradio Međunarodni centar za razvoj migracione politike.
- ³³ Polisar, J. i Milgram, D., 'Recruitment, Integration and Retention of Women Police Officers', („Zapošljavanje, integracija i zadržavanje policijskih službenica“), *The Police Chief*, 1998. http://www.iwitts.com/html/the_police_chief_magazine_str.html
- ³⁴ <http://www.enp.nl>
- ³⁵ Border Network for Human Rights. <http://www.borderaction.org>
- ³⁶ OECD, str.158-159.
- ³⁷ Hegedüs, J. (potpukovnik), 'Hungary's Experience of Border Management Reform 1989-2007: Lessons Learned in Establishing a Demilitarized Border Management Service in Hungary', Border Management Reform in Transition Democracies, („Iskustva reforme upravljanja granicama u Mađarskoj od 1989.-2007. godine: Lekcije iz upostavljanja demilitarizovanih službi za upravljanje granicama u Mađarskoj“, Reforma upravljanja granicama u tranzicionim demokratijama), (DCAF: Ženeva), mart 2007, str.37.
- ³⁸ Međunarodna krizna grupa, 'Central Asia Border Disputes and Conflict Potential', (Nesuglasice oko granica u Centralnoj Aziji i mogućnost izbijanja sukoba), Asia Report br. 33. (ICG: Brisel), april 2002, str. 3.
- ³⁹ Van Der Meer, A.H., 'New Perspectives for Economic Cooperation in Central Asia', („Nove perspektive za ekonomsku saradnju u Centralnoj Aziji“), InWent konferencija, Berlin, maj 2006.
- ⁴⁰ Ibeanu, str. 27.
- ⁴¹ Ibeanu, str. 27.
- ⁴² <http://www.maherarer.ca>